

**Από
τον πολιτισμό
της εκμετάλλευσης**

**στον πολιτισμό
της ελευθερίας**

EDITORIAL

Αυτή η μπροσούρα εκδίδεται με αφορμή την άτυπη σύνοδο των υπουργών πολιτισμού της Ε.Ε. που πραγματοποιείται στις 24 Μάη στη Θεσσαλονίκη. Αποτελεί μία προσπάθεια κατάδειξης του νέου ρόλου που διαδραματίζουν οργανισμοί, οργανώσεις και θεσμοί που περιστοιχίζουν, και για κάποιους δομούν, το οικοδόμημα με τα πύλινα πόδια «Ευρώπη της Κουλτούρας».

Έτσι γίνεται μία προσπάθεια προσέγγισης της διαπλοκής ανάμεσα στις ΜΚΟ (Μη-Κυβερνητικές Οργανώσεις), την πρακτική δηλαδή έκφραση του ιδεολογήματος της Κοινωνίας των Πολιτών, με ένα πλήθος εταιριών, διεθνών και κρατικών οργανισμών, που συντείνει στην παραγωγή μιας νέας τάξης (καθαρμάτων), ευέλικτης, «ανθρωπιστικής», προσαρμοσμένης στις νέες συνθήκες που βαδίζει χέρι-χέρι με τον εθελοντισμό και διατυμπανίζει όπου σταθεί και όπου βρεθεί την πολιτισμική ανωτερότητα του να είσαι ευρωπαίος. Παράλληλα ανιχνεύονται οι βάσεις, οι λειτουργίες, οι εκφάνσεις αλλά και οι επιδράσεις του μεγαθήριου που λέγεται πολιτιστική βιομηχανία, καθώς και η συμμετοχή της υψηλής κουλτούρας στην εμπέδωση της καταναλωτικής ηθικής και του πολιτισμού του Εμπορεύματος.

Μπροστά στην τερατώδη ανάπτυξη του πολιτισμού της κυριαρχίας, αδυνατούμε να δώσουμε ασφαλείς απαντήσεις για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να γεννηθεί μία ανταγωνιστική κουλτούρα προς το Υπάρχον εδώ και τώρα. Βαθιά μας πεποίθηση όμως είναι ότι μπορούμε να προσεγγίσουμε το όλο ζήτημα αλλά και να εμπνευστούμε με βάση μορφές έκφρασης και αντικουλτούρας που εμφανίστηκαν σε προηγούμενες δεκαετίες, οι οποίες και είχαν διευρυμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Έτσι από την Ιταλία του '70 και τους Ινδιάνους των Μητροπόλεων μέχρι τις καταλήψεις στέγης στη Δυτική Ευρώπη και την ανάδυση του αναρχοπάνκ, έως τα γαλλικά banlieux, εμφανίστηκαν ανταγωνιστικές κουλτούρες που κύριο χαρακτηριστικό τους αποτελούσε η βιωμένη καθημερινότητα. Η κουλτούρα παραγόταν από το σύνολο των εκφάνσεων της ζωής, εξέφραζε και αναδείκνυε τους προβληματισμούς, τις αγωνίες και τα οράματα των κοινωνικών ομάδων που την γεννούσαν. Όταν μάλιστα αυτή συνδέθηκε με κοινωνικούς αγώνες και διεκδικήσεις, οικειοποιήθηκε από μεγάλα κομμάτια της κοινωνίας τα οποία αρχικά ενέπνευσε και στη συνέχεια συνέβαλε στη ριζοσπαστικοποίησή τους.

Τα ζητήματα που γίνεται προσπάθεια να θιχτούν, δεν μπορούν να εξαντληθούν εύκολα στο περιορισμένο χώρο αυτού του εντύπου, τόσο λόγω των δικών μας περιορισμένων ερμηνευτικών εργαλείων και ανεπαρειών όσο και εξαιτίας της έκτασης του θέματος. Έτσι αυτή είναι μία προσπάθεια για να ανοίξει μία δημόσια συζήτηση και να αναπτυχθούν κάποιοι αρχικοί προβληματισμοί. Άλλωστε, η έξοδος από τον καπιταλισμό δεν θα πραγματοποιηθεί μέσα σε μία νύχτα, αλλά περιμένει από μας τόσο την πράξη, όσο και την όξυνση της κριτικής και την κατανόηση αυτού που μας περιβάλλει.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

Σημαντικό χαρακτηριστικό των ανθρώπων είναι η ικανότητα να παράγουν μηνύματα, να διαμορφώνουν σχέσεις και να επικοινωνούν συναισθήματα. Στοιχεία που εξαρτώνται από την καθημερινή επιβίωση, διαμορφώνονται αλλά και διαμορφώνουν την καθημερινή ζωή. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, υπάρχει η τάση να ξεπεράσουν αυτό το πεδίο, προς αναζήτηση νέων νοημάτων και εμπειριών πέραν των τετριμμένων, τα οποία εμπεριέχουν αξιώσεις για την ζωή και τον θάνατο, για την αισθητική αλλά και για τις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των ατόμων. Αυτό το χαρακτηριστικό των ανθρώπων να μην σχετίζεται με την λογική, αλλά κυρίως κινείται στο χώρο των συναισθημάτων και του ψυχισμού. Ποια άραγε ανάγκη οδηγεί τους ανθρώπους να παράγουν συναισθήματα μέσω νέων μηνυμάτων, να συνθέτουν νέα σχήματα, να τα μοιράζονται, να τα επικοινωνούν, να τα αφιερώνουν; Τι οδηγεί τους ανθρώπους στην ανάγκη δημιουργίας τέχνης; Δεν μπορούμε να απαντήσουμε με σιγουριά όπως δεν μπορούμε να απαντήσουμε π.χ. γιατί ο Van Gogh ήθελε να αποτυπώνει τον ήλιο στους πίνακες του ενώ τον είχε κάθε μέρα πάνω από το κεφάλι του.

Κάθε κοινωνία, σε κάθε εποχή άφηνε πίσω της μηνύματα που σχετίζονται με το πεδίο των τεχνών και του λόγου. Μέχρι σήμερα φτάνουν στα χέρια μας σκέψεις και συναισθήματα ανθρώπων που έζησαν εκατοντάδες χρόνια πριν. Επίσης το «χάρισμα» αυτό της δημιουργικότητας δεν ανήκει σε κάποια ιδιαίτερη τάξη. Βλέπουμε δηλαδή πως η ανάγκη αυτή είναι διαχρονική και διαταξική, οδηγώντας μας στο συμπέρασμα πως κατά κάποιο τρόπο είναι έμφυτη στον άνθρωπο. Φυσικά χωρίς αυτό να σημαίνει πως η ποιότητα και οι αξίες είναι κοινές από όπου κι αν προέρχονται ή συγκρίσιμες με τις ίδιες παραμέτρους.

Σε ένα επόμενο επίπεδο, γειωμένο στο παρόν των ανθρώπων συμπεριφορών και σχέσεων, την ανάγκη για έκφραση ακολουθεί η πράξη της επικοινωνίας. Τα τραγούδια γράφονται για να τα τραγουδάμε περισσότεροι από ένα άτομο, τα ποιήματα, το θέατρο, η μουσική δημιουργούν ένα πεδίο υποβολής των αισθήσεων, έτσι ώστε να τα απολαμβάνουν και άλλοι από αυτούς που τα παράγουν. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο όλες οι μορφές έκφρασης υπάρχουν για να αλληλεπιδρούμε, για να τις μοιραζόμαστε, υπονοώντας έτσι την συλλογική διάσταση αυτού που θα ονομάζαμε ψυχαγωγία. Το παιχνίδι συγκαταλέγεται σε αυτή την διαδικασία- λέμε «παίζω μουσική» «παίζω θέατρο» - αποτελώντας μια μορφή καλλιέργειας και ανάπτυξης του συναισθηματικού κόσμου των ανθρώπων, της διάνοιας και της φαντασίας τους. Δεν θα πρέπει βέβαια να διαχωρίζουμε αυτή την κατάσταση της ανθρώπινης συμπεριφοράς από τα πλαίσια στα οποία αναπτύσσεται και από τις κοινωνικές συνθήκες στις οποίες εντάσσεται.

Όμως γιατί τα αναφέρουμε όλα αυτά; Τι ενδιαφέρον θα είχαν αυτές οι διαπιστώσεις στα πλαίσια των συζητήσεων που αφορούν το ανταγωνιστικό κίνημα; Από την μια μεριά θα είχε σίγουρα ενδιαφέρον να δούμε ποιος είναι ο ρόλος της τέχνης όταν αυτή προέρχεται από

τις κυρίαρχες τάξεις και το σύστημα αξιών και ιδεολογίας που πρεσβεύουν και επιβάλλουν. Από την άλλη, για να αναδείξουμε το ρόλο του επαναστατικού κινήματος στη διάδοση και ανάπτυξη της ελεύθερης έκφρασης και σκέψης, αλλά και τον ρόλο της συλλογικής και ατομικής δημιουργίας, στα πλαίσια του κινήματος αυτού, στη διάδοση και ανάπτυξη των αξιών της ελευθερίας, της αλληλεγγύης, της συντροφικότητας και της συλλογικής ζωής. Εδώ θα σταθούμε κυρίως στο πρώτο κομμάτι, αν και η έκλειψη ενός λόγου της απελευθέρωσης, αναδεικνύει την ανάγκη να επεκταθούμε και στο δεύτερο.

Ζώντας στο ύστερο καπιταλισμό, δύο στοιχεία αναδεικνύονται ως απόδειξη της απόπειρας απονέκρωσης αυτών των χαρακτηριστικών του ανθρώπου, όπως αναλύθηκαν παραπάνω. Το πρώτο είναι η εμπορευματοποίηση του ανθρώπινης ύπαρξης, στο σύνολο των δυνατοτήτων που αυτή μπορεί να παράγει και το δεύτερο, το πάγωμα της αρμονικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπων αλλά και μεταξύ ανθρώπων και φύσης, με την αντικατάσταση της συνύπαρξης με ένα σύστημα πομπού - δέκτη, που στους δύο πόλους παραμένουν πάντα οι ίδιοι (πομπός η κυριαρχία, δέκτες οι υπήκοοι και οι δούλοι), έχοντας ως κοινή συνισταμένη την επιβίωση μέσω της καταστροφής του άλλου. Η προσταγή λοιπόν συσσωματώθηκε σε όλες τις μορφές επικοινωνίας και έκφρασης και χρησιμοποίησε ως αποτελεσματικότερο όπλο αυτό που ονομάζουμε θέαμα.

Τι σημαίνουν όμως όλα αυτά; Το καπιταλιστικό σύστημα βασίζεται στην εκμετάλλευση της παραγωγής και την άντληση κέρδους μέσω της αγοράς. Πιο απλά, οι περισσότεροι άνθρωποι είναι αναγκασμένοι να πουλάνε τον εαυτό τους στα αφεντικά και στην συνέχεια να αγοράζουν το προϊόν της διαδικασίας αυτής, με την μορφή εμπορεύματος. Τα κέρδη πάνε φυσικά στις τσέπες των αφεντικών. Οτιδήποτε στον καπιταλισμό μπορεί να γίνει πηγή πλουτισμού, εντάσσεται στις σχέσεις εκμετάλλευσης χωρίς πολλούς ενδοιασμούς και συνήθως με την χρήση ψυχολογικής ή και φυσικής βίας. Καμιά αξία δεν υπολογίζεται όταν μυρίζει χρήμα, ο μόνος σκοπός παραμένει η υπεραξία και η «ελευθέρη» διακίνηση και επιβολή της στην κοινωνία.

Αφού λοιπόν τα συναισθήματα και ο ψυχισμός των ανθρώπων μπορούν να πουληθούν, αυτόματα μετατρέπονται σε είδος προς κατανάλωση, ανοίγοντας μια νέα αγορά στην οποία τα προϊόντα που πωλούνται είναι ο έρωτας, η χαρά, το παιχνίδι, το τραγούδι, η λύπη, η γέυση, η διαφορετικότητα, ο ανθρώπινος πόνος, η φρίκη του θανάτου. Φτάσαμε δηλαδή σε ένα σημείο που η εκμετάλλευση δεν περιορίζεται μόνο στην παραγωγικότητα μέσω της εργασίας αλλά εντάσσει μέσα της όλα τα στοιχεία που συνθέτουν την ανθρώπινη ύπαρξη.

Ο καπιταλισμός προσφέρει ένα αμέτρητο αριθμό αγαθών και τεχνολογικών επιτευγμάτων που θα μπορούσαν να διευκολύνουν τη ζωή, και παρόλα αυτά πρόκειται για ένα σύστημα που

μετατρέπει τον άνθρωπο σε σκλάβο του. Η υπέρτατη αξία της ελευθερίας έχει προσαρμοστεί κατάλληλα στην κοινωνία και τον πολιτισμό της κατανάλωσης. Περιορίζεται στη δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε διαφορετικούς τρόπους και τόπους κατανάλωσης. Όλες οι πτυχές της καθημερινότητας του ανθρώπου προσαρμόζονται και εξαρτώνται από την κατανάλωση. Οποιαδήποτε μορφή διασκέδασης και ψυχαγωγίας έχει κυριευτεί από αυτήν. Η έμφυτη ανάγκη του ανθρώπου για επικοινωνία δε νοείται έξω από χώρους κατανάλωσης. Οι περισσότεροι δε χώροι από αυτούς όχι μόνο δεν προάγουν την επικοινωνία των ανθρώπων, αλλά εντείνουν την καθοδήγηση αυτών, σε ένα μαζοποιημένο τρόπο διασκέδασης και κατανάλωσης. Υπνωτισμένα ζόμπι-καταναλωτές περικυκλωμένα από ομοιόμορφους, μοναχικούς ανθρώπους. Από το τέρας της κατανάλωσης, δεν έχουν ξεφύγει και χώροι όπως πάρκα, δρόμοι, πλατείες, παραλίες, μέρη που υποτίθεται πως ανήκουν σε όλους και συγχρόνως δεν ανήκουν σε κανένα. Κυρίαρχοι πρωταγωνιστές σε αυτά είναι τα καταστήματα και οι καφετέριες. Το ίδιο πλαίσιο κατανάλωσης περιλαμβάνει και την τέχνη του κινηματογράφου. Τεράστια εμπορικά κέντρα χρησιμοποιούν ως μέσο έλξης τον κινηματογράφο, ο οποίος αποτελεί μόνο την αφορμή.

Παρόμοια κατάσταση παρατηρείται και στην περίπτωση που ο άνθρωπος επιδιώκει την επαφή με τη λεγόμενη υψηλή κουλτούρα. Η εκμετάλλευση της ανθρώπινης ανάγκης για έκφραση και προβληματισμό διαδραματίζεται σε γκαλερί, σε Μέγαρα, σε βιβλιοπωλεία-supermarket, σε συναυλιαδικά και θεατρικούς χώρους. Πόσο ελεύθερος όμως είναι ο άνθρωπος, όταν όλη του η ζωή περιστρέφεται γύρω από την κατανάλωση;

Σε όλο αυτό το παιχνίδι, με τη βοήθεια της τεχνολογίας και της διαφήμισης, μπαίνει και η έννοια των πλασματικών αναγκών. Αμφίβολης χρησιμότητας τεχνολογικά επιτεύγματα, που υποτίθεται πως διευκολύνουν την καθημερινότητα του ανθρώπου, εγκλωβίζουν τον υποψήφιο καταναλωτή στο κυνήγι τους. Το ίδιο συμβαίνει και με την μονοπωλιακή τεχνολογική βιομηχανία, που φροντίζει κατά τακτά χρονικά διαστήματα να τροφοδοτεί την αγορά με νέες άχρηστες παροχές καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών. Κύριο μέσο σε όλα αυτά είναι η διαφήμιση και οι διαφημιστικές εταιρίες, που εκμεταλλεύονται τα πάντα, προκειμένου να ωθήσουν τον πελάτη προς την ακατάπαυστη κατανάλωση. Ακόμη και αξίες όπως αυτή του ανθρωπισμού, μετατρέπονται σε προϊόντα προς πώληση. Προϊόντα, στα οποία προσφέρεται ένα ποσοστό από το αντίτιμο ως ανθρωπιστική βοήθεια, με τα οποία έχεις τη δυνατότητα, καταναλώνοντας τα, να προσφέρεις σε χώρες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου, στα παιδιά στο Ιράκ κ.λ.π. Με αυτό τον τρόπο έχεις τη μοναδική ευκαιρία, στηρίζοντας τις πολυεθνικές, να νιώσεις ότι συμβάλεις στην αντιμετώπιση παγκόσμιων προβλημάτων, προβλημάτων για τη δημιουργία των οποίων κεντρική ευθύνη φέρουν οι ίδιες πολυεθνικές. Ένας φαύλος κύκλος προσαρμοσμένων αξιών που εξυπηρετούν το καπιταλιστικό σύστημα, εγκλωβίζοντας τον "πολιτισμένο" άνθρωπο, σε ένα καθοδηγούμενο τρόπο ζωής.

Όσον αφορά το δεύτερο σημείο. Το πάγωμα της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης έρχεται να επαληθεύσει η είσοδος δεκάδων μεσολαβήσεων στις σχέσεις των ανθρώπων. Από το ίδιο το χρήμα, μέχρι την τηλεόραση, την κινητή τηλεφωνία, τις αποστάσεις μεταξύ των σημείων της καθημερινής ζωής, όσα περισσότερα εργαλεία κατασκευάζονται για να εξυπηρετούν την

«επικοινωνία», τόσο λιγότερο επικοινωνούμε, ελαχιστοποιώντας την χρήση του συνόλου των αισθήσεών μας. Τα ίδια τα εργαλεία αποτελούν σε ένα βαθμό κομμάτι της προσταγής του πομπού, επιβάλλοντας συνθήκες που ως δια μαγείας βρίσκονται στη διάθεση του καθενός, οριοθετώντας συμπεριφορές στα πλαίσια πάντα της κανονικότητας.

Το ίδιο ισχύει και για την ψυχαγωγία. Η ψυχαγωγία παύει να αποτελεί κομμάτι μια κοινότητας υποκειμένων, που σκοπό έχει την κάλυψη των συναισθηματικών και ψυχικών αναγκών της. Αποκόπεται από μια τέτοια αρμονική σχέση με την καθημερινή ζωή και μετατρέπεται σε μια ακόμη μέθοδο προσαρμογής των δεκτών της στην προσταγή του πομπού, αλλά και σε μια ακόμη μορφή άντλησης υπεραξίας μέσω της πώλησής, προσαρμόζοντας το δίπολο πομπού-δέκτη στο δίπολο έμπορου-καταναλωτή. Η ίδια η διαδικασία του εμπορίου δεν επιτρέπει την ελεύθερη έκφραση και επικοινωνία, το ότι η αγοροπωλησία παρουσιάζεται ως μοναδική επιλογή καθιστά την όποια άλλη επιλογή ζωής και έκφρασης είτε εχθρική είτε περιθωριακή. Αυτό δεν σημαίνει όμως πως ακόμη και η λεγόμενη αντικουλτούρα δεν μπορεί να αποτελέσει εμπορεύσιμο είδος ικανοποιώντας την ανάγκη των καταναλωτών για διαφορετικότητα ή ακόμα και επαναστατικότητα, οριοθετημένη πάντα στο τραγικό φαίνεσθαι και όχι στην ουσία.

Όλες οι μορφές έκφρασης μπαίνουν σιγά-σιγά στο παιχνίδι της αγοροπωλησίας, στο κυνήγι για κέρδος, στον ανταγωνισμό της αγοράς, όπου εκεί κερδισμένο βγαίνει αυτό που, με τον πιο εύπεπτο τρόπο, υποβάλει τους καταναλωτές να το αγοράσουν και να το κάνουν προ-

σωρινά δικό τους. Η αίσθηση της όρασης τείνει να υπερκαθορίσει όλες τις υπόλοιπες. Όλο το σύμπλεγμα της άντλησης νοημάτων μέσω της κατανάλωσης χρησιμοποιεί σαν όπλο καθυπόταξης, την υποβολή των αισθήσεων. Ο παράδεισος που υπόσχεται ο καπιταλισμός πείθει τόσο εύκολα, εντάσσοντας την φρίκη της κόλασής του σε δευτερόλεπτα ανθρώπινου πόνου και θλίψης, εύκολα καταναλώσιμα, στην τηλεόραση.

Ιδού λοιπόν η αθλιότητα αυτής της κοινωνίας. Η ακατάσχετη εκμετάλλευση – απομύζηση των δυνατοτήτων αυτού του σώματος από το ίδιο σώμα. Η επί χρηματισμό παράδοση των σωμάτων στα γρανάζια της μηχανής, η μεταστροφή τους από την πολλαπλότητα της εν ζωή ύλης, στην άψυχη, κενή νοήματος απλοϊκότητα της δοσοληψίας, ιδεοληψίας του κόσμου του εμπορεύματος. Άραγε αυτή είναι η μοίρα των ανθρώπων;

Σίγουρα όχι. Η ζωή που ονειρευόμαστε θα είναι έξω από αυτή την διαδικασία, θα διαποτίζεται από την ζωντανή συνύπαρξη των υποκειμένων και την ελεύθερη αλληλεπίδραση τους πέρα από την εκμετάλλευση, την βία και την υποταγή – πάντα προς την κατεύθυνση της αταξικής αναρχικής κοινωνίας των ανθρώπων.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Η πολιτιστική βιομηχανία καταστρέφει το αυθόρμητο, το αδιαμεσολάβητο και επιβάλλει μια ζωή σε τεχνητό περιβάλλον. Στόχος της να εξαλείψει τις αιτίες που μπορεί να προκαλέσουν παρεκκλίνοσες έως και ανατρεπτικές συμπεριφορές. Αποτελεί ίσως την πιο σύγχρονη και οριακή μορφή της καταστολής. Ανώδυνη και αποτελεσματική.

Πως το καταφέρνει αυτό; Εισχωρεί στα πεδία της ζωής που δεν μπορούν να ελεγχθούν από την φυσική σκλαβιά και την υλική καταστολή δηλαδή από την εργασία, τον πόλεμο και τη φυλακή. Επιτίθεται στον εναπομείναντα κενό από εργασία χρόνο (βλέπε ελεύθερος χρόνος), και στο σύνολο των τόπων (ιδιωτικών και δημόσιων) που διαδραματίζεται αυτός. Διαρρηγνύει τις ανθρώπινες σχέσεις, ελέγχει τις επιθυμίες τα συναισθήματα, τα όνειρα με απώτερο στόχο τη μετατροπή της ζωής σε ένα ατελείωτο super market όπου τα πάντα αγοράζονται και πουλιούνται.

00 - ιστορία

Η ανάπτυξη της πολιτιστικής βιομηχανίας αποτελεί το τελευταίο στάδιο στη διαδρομή της βιομηχανικής επανάστασης. Ο καπιταλισμός ως οικονομικό και παραγωγικό σύστημα κάνει την εμφάνισή του αρχικά στη δυτική Ευρώπη και έπειτα επεκτείνεται σε όλο το πλανήτη με την έκρηξη της βιομηχανικής επανάστασης.¹

Το σημαντικό είναι ότι όλες οι πτυχές της βιομηχανοποίησης μαζί συντελούν στη κατασκευή ενός «Όλου»- τεχνητού και σταδιακά συνεκτικού συνόλου. Ενός τεχνητού, αυτοματοποιημένου, πλήρως προβλέψιμου και ελεγχόμενου κόσμου. Δηλαδή μπορούμε να μιλήσουμε για τη δημιουργία του θαυμαστού βιο-μηχανικού κόσμου, ενός κόσμου στον οποίο μηχανές παράγουν ζωή και η ζωή αντιμετωπίζεται ως μηχανή.

1. Ξεκινάει από τη βιομηχανοποίηση των όπλων (πολεμική βιομηχανία – ήδη από το 16^ο αιώνα), περνάει έπειτα στη βιομηχανοποίηση των μέσων μεταφοράς (ατμόπλοια – 17^{ος} αιώνας, σιδηρόδρομοι – 18^{ος} αιώνας στην Αγγλία, αυτοκίνητα – 19^{ος} αιώνας, αεροπλάνα – 20^{ος} αιώνας) και στη βιομηχανία παραγωγής ενέργειας (μονάδες εξόρυξης πετρελαίου, φυσικού αερίου και γενικά πρώτων υλών – από την εποχή της αποικιοκρατίας 16^{ος} αιώνας, έως τη βιομηχανία πυρηνικών – 20^{ος} αιώνας). Ταυτόχρονα καλύπτει τα πεδία της ένδυσης (ανάπτυξη κλωστοϋφαντουργίας, υποδηματοποιίας – ήδη από το 17^ο αιώνα), της διατροφής (μονάδες μαζικής παραγωγής κρέατος και θερμικήπια), της κατοικίας (επινόηση της πολυκατοικίας – μηχανές προς κατοίκηση από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα). Τέλος τον 20^ο αιώνα είδαμε την γιγαντιαία ανάπτυξη της βιομηχανίας των τηλεπικοινωνιών.

Ο καπιταλισμός γίνεται δύναμη παραγωγής πολιτισμού, γίνεται δύναμη κουλτούρας. Η λεγόμενη ανάπτυξη της πολιτιστικής βιομηχανίας (κινηματογράφος, θέατρο, μουσική, γενικά δια-σκέδαση), η οποία αναπτύσσεται μαζί και γενικεύεται τον τελευταίο αιώνα, έρχεται ως φυσικό επακόλουθο των 200 και παραπάνω χρόνων καπιταλιστικής επίθεσης σε όλες τις πτυχές και μορφές της ζωής.

Μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, μιλώντας πάντα για το δυτικό κόσμο και αφήνοντας έτσι έξω από την εμβέλεια του κειμένου αυτού το μεγαλύτερο κομμάτι του παγκόσμιου πληθυσμού, τα προϊόντα της πολιτιστικής βιομηχανίας απευθύνονταν και καταναλώνονταν μόνο από μια μικρή μειοψηφία αρκετά πλούσιων αστικών στρωμάτων, γι' αυτό και ήταν ο λιγότερο ανεπτυγμένος κλάδος της βιομηχανίας. Αντιθέτως, με το πέρασμα στον 20^ο αιώνα, τα προϊόντα της πολιτιστικής βιομηχανίας σταδιακά πολλαπλασιάζονται, αρχίζουν να κοινωνικοποιούνται, να εισχωρούν και να καταναλώνονται από ευρύτερα πληθυσμιακά στρώματα. Πρόκειται για τη διαδικασία κατά την οποία ο καπιταλισμός μοριοποιείται, καταδύεται στην μικροκλίμακα, αγκαλιάζει το ίδιο το άτομο, τα συναισθήματα και τα όνειρά του.

Το κυριότερο δε στοιχείο για τη διατήρηση και επέκταση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, δεν είναι πλέον τίποτε άλλο από την ίδια την παραγωγή ανθρώπων. Ο καπιταλισμός μπορεί να συντηρείται και διαιωνίζεται σαν τέτοιος, μόνο από τη στιγμή και πέρα που μπορεί να παράγει στο επίπεδο του ατόμου μια συγκεκριμένη ψυχική δομή ικανή να προσαρμοστεί στις ανάγκες και τις απαιτήσεις του συστήματος. Σε αυτή τη διαδικασία καίριο ρόλο παίζει η ανάπτυξη της πολιτιστικής βιομηχανίας.

η πολιτιστική βιομηχανία ως εκκολαπτήριο αυτοπειθαρχούμενων συνειδήσεων

Η πολιτιστική βιομηχανία δημιουργήθηκε από την εξουσία ως ο βασικός μοχλός με τη βοήθεια του οποίου οι πληθυσμοί θα εμπεδώσουν τον πολιτισμό του καπιταλισμού. Η πολιτιστική βιομηχανία δεν παράγει απλά και μόνο κάποια προϊόντα, η δύναμή της είναι πως παράγει κατά κύριο λόγο εκείνη την ικανή ψυχική δομή που συνεχώς μας προστάζει να ζούμε σε αυτόν τον κόσμο ως ιδιοκτήτες και ως καταναλωτές. Είναι η διαρκής κατάφαση αυτού του πολιτισμού, η επιβεβαίωση ότι τα πράγματα δε θα μπορούσαν να είναι αλλιώς, η συνεχής αναπαραγωγή του συστήματος στις ανθρώπινες συνειδήσεις. Για την απρόσκοπτη λειτουργία του συστήματος χρειάζεται, από τη μεριά του υποκειμένου, η εσωτερικευση της καπιταλιστικής σχέσης. Προκειμένου να ενταχθούμε ομαλά σε ένα κόσμο όπου κυριαρχεί ο πολιτισμός του Εμπορεύματος, πρέπει να πειστούμε ότι ο μόνος τρόπος να έρθουμε σε επαφή με τον εαυτό μας, τους άλλους ανθρώπους και τα πράγματα, είναι η κατανάλωση. Η πολιτιστική βιομηχανία, λοιπόν, αναλαμβάνει να μας πείσει για το αναπόδραστο της καπιταλιστικής σχέσης, να μας παρουσιάσει τον πολιτισμό της βαρβαρότητας ως τον μόνο δυνατό, το κενό νοήματος ως παράδεισο ευημερίας.

Η καπιταλιστική οικονομία θεμελιώνεται πάνω στην ιδέα της οικονομικής συναλλαγής. Η επιτυχία του καπιταλισμού είναι ότι ζούμε σε ένα κόσμο ο οποίος ορίζεται τόσο πολύ

από τη διαδικασία της αγοροπωλησίας ώστε αδυνατούμε να φανταστούμε άλλο τρόπο κοινωνικής οργάνωσης. Από πολύ μικρή ηλικία μαθαίνουμε πως τα πάντα έχουν μια τιμή και ότι όλα είναι προς πώληση και στη συνέχεια σφυρηλατούμε τη ζωή μας συνεχώς στο καθήκον να αγοράζουμε φτηνά και να πουλάμε ακριβά. Η εμπορευματική συνείδηση απλώνεται στο σύνολο της κοινωνίας και κάθε πτυχή της ανθρώπινης δραστηριότητας εμπορευματοποιείται.

Διδασκόμαστε ότι η απόκτηση και συσσώρευση ιδιοκτησίας αποτελούν αναπόσπαστα συστατικά της ζωής μας και ότι το ποίο είμαστε αποτελεί σε ένα βαθμό τουλάχιστον μια αντανάκλαση του τι κατέχουμε. Αυτό συμβαίνει διότι η κατοχή ιδιοκτησίας είναι επενδεδιμένη με το νόημα της δύναμης, του συμφέροντος, της απόλαυσης μέχρι και της ηδονής. Δηλαδή κάποιος αισθάνεται ότι «πραγματικά αξίζει» και «εκτιμά» τον εαυτό του, όταν γνωρίζει πως κατέχει αντικείμενα ή ιδιότητες που άλλοι δεν τα κατέχουν. Επομένως πολύ εύκολα τοποθετεί τον εαυτό του μαζί με τα αντικείμενά του σε υψηλότερη βαθμίδα στο ιεραρχικό του σύστημα αντίληψης. Αυτή η αντίληψη για τον τρόπο που λειτουργεί ο κόσμος βασίζονται, κυρίως σ' αυτό που μας έχουν επιβάλει ή και οι ίδιοι έχουμε καταλήξει να θεωρούμε ως αρχέγονη παρόρμηση να ανταλλάσσουμε αγαθά με κάποιον άλλο, παρά να τα μοιραζόμαστε. Τελικά συμμετέχουμε στην «κοινωνία» ως ιδιοκτήτες. Δεν αρκεί απλώς να είμαι κάτοχος ενός διαμερίσματος ή ενός αυτοκινήτου, οφείλω να το θεωρώ απόλυτα δικό μου, να μην το μοιράζομαι με αγνώστους και να φοβάμαι πως θα μου το κλέψουν. Με τον ίδιο τρόπο μαθαίνω να αντιμετωπίζω όχι μόνο τα υλικά αντικείμενα αλλά και τις σχέσεις μου με άλλους ανθρώπους όπως επίσης και με το φυσικό περιβάλλον.

Πρόκειται για την πιο ολοκληρωμένη επίθεση της εξουσίας στο σύνολο της καθημερινής ζωής, για τη γενικευμένη ιδιωτικοποίηση της καθημερινής ζωής. Από την άλλη το αίσθημα του χαρίσματος και των δώρων, αν υπήρχε ποτέ, έχει οριστικά ξεριζωθεί από τις συνειδήσεις. Συναντιέται μόνο ως φιλανθρωπία ή με τη διαστρεβλωμένη μορφή του δολώματος, με τη μορφή του bonus – δώρου επικολλημένου πάνω σε άλλα αντικείμενα, ώστε να γίνουν πιο ελκυστικά, ώστε να μας παρακινήσει να καταναλώσουμε αυτό το απορρυπαντικό και όχι το διπλανό που δεν έχει δώρο. Ζούμε σε ένα κόσμο που όλα αγοράζονται και πουλιούνται. Αγοράζονται και πουλιούνται με τον ίδιο τρόπο αυτοκίνητα, κινητά τηλέφωνα, τηλεοράσεις, αγοράζεται και πουλιέται η τροφή, το σώμα, το αίμα, αγοράζονται και πουλιούνται τέλος τα όνειρα, η έκσταση, ο ερωτάς, το παιχνίδι.

Ωστόσο βασική προϋπόθεση και για αυτή τη σύγχρονη εξέλιξη του καπιταλισμού αποτελεί ο εκβιασμός της εργασίας. Ο πολιτισμός του καπιταλισμού δεν παύει να είναι πρώτα και κύρια ο πολιτισμός της δουλείας. Η πιο μεγάλη του όμως επιτυχία αποτελεί το γεγονός πως είναι εκείνος ο μοναδικός πολιτισμός που ενώ σου επιβάλλει να δουλεύεις, σου επιτρέπει να διεκδικείς «δουλειά για όλους»!!

Και τούτο συμβαίνει διότι ο καταναλωτής δεν ενοχλείται που θα θυσιάσει ένα κομμάτι της ζωής του, βουτώντας στην ανδία της εργασίας. Το έχει πλήρως αποδεχθεί και το κάνει διότι είναι ο μόνος τρόπος για να αποκτήσει τα απαραίτητα χρήματα, τα οποία θα του επιτρέψουν στη συνέχεια να επιστρέψει στην πολυπόθητη κατανάλωση.

Και ενώ το ένα πέμπτο του παγκόσμιου πληθυσμού μεταναστεύει στα αγαθά του κα-

ταναλωτικού υπερκαπιταλισμού, στις ηλεκτρικές συσκευές, στις ηλεκτρονικές πύλες του κυβερνοχώρου, στο κόσμο των οπτικών ινών, των δορυφορικών συνδέσεων, το υπόλοιπο της ανθρωπότητας είναι αιωνίως παγιδευμένο στον κόσμο των υλικών ελλείψεων. Ενώ το μισό και παραπάνω της ανθρωπότητας δεν έχει κάνει ούτε ένα τηλέφωνο, είναι αυτό το μισό που δολοφονείται καθημερινά από την πείνα, τις αρρώστιες, τους πόλεμους, και την εξευτελιστική εργασία, ώστε «ανενόχλητοι» οι καταναλωτές της δυτικής ζωής να απολαμβάνουν την νιρβάνα του καπιταλισμού τους.

02-παραγωγή εμπειρίας και πολιτισμικός υπερκαπιταλισμός

Το καπιταλιστικό ταξίδι που άρχισε με την εμπορευματοποίηση της ύλης, της εργασίας και του χώρου συνεχίζεται με την εμπορευματοποίηση του χρόνου, των παιχνιδιών και των εμπειριών.

Στις δεκαετίες του '80 - '90 υπήρξε στις δυτικές δημοκρατίες μια γενικευμένη απορρύθμιση των κρατικών λειτουργιών και υπηρεσιών. Σε λιγότερο από είκοσι χρόνια, η παγκόσμια αγορά απορρόφησε μεγάλα τμήματα αυτού που παλαιότερα ονομάζονταν «σφαίρα του δημόσιου»- παροχή ενέργειας, τηλεπικοινωνίες, μεταφορές, κοινωφελείς υπηρεσίες- και τα ενέταξε στην επικράτεια του εμπορίου. Τώρα δε η οικονομία έχει στρέψει την προσοχή της στην τελευταία εναπομένουσα σφαίρα ανθρώπινης δραστηριότητας: την ίδια την ανθρώπινη κουλτούρα.

Πολιτισμικές λειτουργίες, κοινοτικά γεγονότα, τέχνες, αθλήματα, παιχνίδια, μέχρι και κοινωνικά κινήματα, όλα σταδιακά τα σφετερίζεται η εμπορική σφαίρα. Πρόκειται για τη μετατροπή του καπιταλισμού από βιομηχανικό σε πολιτισμικό. Σε αυτό το ιστορικό στάδιο η κουλτούρα γίνεται ο πιο σημαντικός εμπορικός πόρος, ο χρόνος και η προσοχή γίνονται τα πιο πολύτιμα αποκτήματα και η ζωή του καθενός μετατρέπεται σε κάτι εξολοκλήρου αγοραίο.

Ο πολιτισμικός καπιταλισμός θέτει ως στόχο την ολοκληρωτική επίθεση στις εμπειρίες των ανθρώπων. Μιλάμε για εμπειρία, εννοώντας την απλή καταγραφική εικόνων και ερεθισμάτων και όχι το δημιουργικό βίωμα που περιέχει σκέψη και μπορεί να γίνει δύναμη αμφισβήτησης. Έτσι λοιπόν ο σύγχρονος καπιταλισμός δεν νοιάζεται για το εάν καλλιεργείται η εμπειρία, το αντίθετο μάλιστα. Πραγματικός του στόχος είναι να αναλάβει τη διαχείριση της, να την αποστειρώσει και να αναβάλει την κριτική της υπόστασή. Η πολιτιστική βιομηχανία είναι ένας υπέρ-εργολάβος που κατασκευάζει και πουλάει πακέτα εμπειρίας. Τα ταξίδια, ο τουρισμός, οι θεματικές πόλεις και πάρκα, τα πολυκέντρα με προορισμό τη διασκέδαση, η μόδα, η κουζίνα, ο τζόγος, η μουσική, ο κινηματογράφος, οι εικονικοί κόσμοι του κυβερνοχώρου, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια κάθε είδους αποτελούν τις συνεχώς επεκτεινόμενες μηχανές παραγωγής εμπειρίας. Σε αυτές το εισοδηματικά ανώτερο ένα πέμπτο του παγκόσμιου πληθυσμού ξοδεύει σχεδόν όλο του το εισόδημα ώστε να έχει πρόσβαση σε πολιτισμικές εμπειρίες.

Η πολιτιστική βιομηχανία γεννάει την οικονομία της «εμπειρίας», δηλαδή παράγει ένα

κόσμο στον οποίο η ζωή του κάθε ατόμου γίνεται μια εμπορική αγορά.² Η αγορά ζωντανών εμπειριών γίνεται το ανώτερο απόκτημα

Το ιδανικό; Η κατασκευή ενός συνολικού περιβάλλοντος που να μπορεί να αντικαταστήσει το σύνολο του φυσικού κόσμου. Ή όπως παρατήρησε ένας ελληνοαμερικάνος ο Κεν Καρακάτσιος, πρώην υπάλληλος της Apple, «το μόνο λάθος πράγμα στο σύμπαν είναι ότι λειτουργεί βάσει του προγράμματος κάποιου άλλου», «φανταστείτε ένα υψηλής τεχνολογίας οικосύστημα που συγκροτείται από ένα δάσος μηχανών, που μπορεί να σας καταλάβει και να νιώθει τις διαθέσεις σας: ηλεκτρονικοί υπολογιστές που μπορούν να σας παρατηρούν και να σας αναγνωρίζουν, τηλεφώνά τόσο ευαίσθητα που μπορούν να συλλέγουν πληροφορίες που περιέχονται στο τραύλισμα, στις παύσεις, στα κομπιάσματα, στο τόνο της φωνής –εν ολίγοις ένα εντελώς προσωποποιημένο σύμπαν, υποταγμένο τελείως στην ανθρώπινη θέληση».

03- καταστροφή κοινότητας

Η ανάπτυξη και διαιώνιση των προϊόντων της πολιτιστικής βιομηχανίας συνεισφέρει σημαντικά ώστε να έρθει το επιθυμητό για τον καπιταλισμό αποτέλεσμα. Απαγορεύει τη γέννηση αυτοοργανωμένων κοινοτήτων και καταστρέφει όσους θύλακες επικοινωνίας άφησε ανέπαφους ο βιομηχανικός καπιταλισμός. Ασκή εξουσία επί της συλλογικής ζωής, μέχρι που την καταστρέφει ολοκληρωτικά.

Από την άλλη για εμάς, η κοινότητα είναι εκείνη η κοινωνική οργάνωση στην οποία η ύλη μπορεί να μοιράζεται εξίσου σε όλους και ταυτόχρονα κατασκευάζονται οι προϋποθέσεις για τη γέννηση της επικοινωνίας. Το πιο σημαντικό είναι ότι μέσα από κοινοτικές διαδικασίες μπορούμε να δημιουργήσουμε την κουλτούρα της συντροφικότητας, την αντίληψη πως δεν θέλουμε να μας ελέγχει κανείς, αντιθέτως μόνοι μας συλλογικά χωρίς ειδικούς, αρχηγούς και γραφειοκρατία να παράγουμε ερωτήματα, απαντήσεις, ανάγκες και δημιουργικότητα. Η κοινότητα είναι ο χώρος του παιχνιδιού, εκεί όπου οι στιγμές παρουσίας και ο βιωμένος χρόνος γεννούν την έκταση της συμμετοχής. Η κοινότητα είναι ο ιδανικός τόπος στον οποίο μπορούμε να παράγουμε κοινά νοήματα και αξίες, τα οποία οικοδομούν στη συνέχεια την κοινωνική εμπιστοσύνη και αλληλεγγύη.

Όλα τα παραπάνω είναι αντιδιαμετρικά αντίθετα με την κουλτούρα της εξουσίας, την κουλτούρα του διαχωρισμού, της ιδιώτευσης, της απομόνωσης, της άρνησης στη σκέψη. Ο καπιταλισμός όχι μόνο μίσησε τις κοινότητες, αλλά όπως και κάθε κατακτητής έκλεψε από αυτές τα πιο πολύτιμα και ζωτικά στοιχεία τους, τον παιχνιδή χαρακτήρα τους, το πανηγύρι, τη γιορτή, τα συναισθήματα και τα έπνιξε μέσα στο βούρκο της οικονομίας της αγοράς.

2. Στους επιχειρηματικούς κύκλους, ο νέος λειτουργικός όρος είναι η «δια βίου αξία» του καταναλωτή, το θεωρητικό μέτρο του πόσο αξίζει ένα ανθρώπινο ων εάν τη κάθε στιγμή της ζωής του επρόκειτο να εμπορευματοποιηθεί, και να διοχετευθεί στην εμπορική σφαίρα. Στην εποχή του «πολιτισμικού υπερκαπιταλισμού» οι άνθρωποι αγοράζουν την ίδια τους την ύπαρξη κατακερματισμένη σε μικρά εμπορεύσιμα τεμάχια

Τα βάπτισε πολιτισμικούς πόρους και τα αντιμετώπισε ως πολύτιμα ορυκτά προς εξόρυξη και εκμετάλλευση. Σήμερα εξέχοντες οικονομολόγοι παρατηρούν πως «οι πολιτισμικοί πόροι διατρέχουν τον κίνδυνο της υπερεκμετάλλευσης και της εξάντλησης υπό τον έλεγχο του εμπορίου όπως ακριβώς συνέβη και με τους φυσικούς πόρους κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής εποχής»

Επιπλέον όχι μόνο δεν άφησε καμία δυνατότητα για επικοινωνία αλλά ποινικοποίησε όσες μορφές αυτοοργάνωσης επιδιώκουν να ξεπηδήσουν. Ως νόμιμο και φυσιολογικό επέβαλε τη ζωή στον πολιτισμό της γενικευμένης παράνοιας, της θλίψης και της εθελούσιας απομόνωσης. Ο καπιταλισμός μετέτρεψε τον εγκλεισμό σε πολιτισμό. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά συμπτώματα της ζωής στο καπιταλισμό είναι ότι καταρρέουν οι συμπεριφορές μεγάλου αριθμού ανθρώπων³, καθώς έχουμε μια ξέφρενη κατανάλωση ψυχοτρόπων και αντικαταθλιπτικών φαρμάκων (εξαπλασιασμός της ποσότητας κατανάλωσης των «φάρμακων θλίψης» μέσα στα τελευταία 25 χρόνια).⁴

Η πολιτιστική βιομηχανία μετατρέπει την φυσική - υλική αλλοτρίωση (της εργασίας, του πόλεμου, της φυλακής) σε κοινωνική αλλοτρίωση με τη ολοκληρωτική καταστροφή του πολιτισμού της κοινότητας. Η έξοδος ίσως να βρίσκεται στη διάλυση της αλλοτρίωσης, στην από-αλλοτρίωση της κλεμμένης μας κουλτούρας.

3. Οι περισσότερες ασθένειες έχουν τρεις οδούς εισόδου: σωματική, ψυχική και μια τρίτη που είναι κοινωνική και πολιτισμική. Η απόδειξη για τον κοινωνικό-ψυχικό-σωματικό χαρακτήρα πολλών ασθενειών δόθηκε το πρώτο δεκαπενθήμερο του Μαΐου 1968 στο Παρίσι. Στη διάρκεια του οποίου, μέσα στη γενικευμένη ευφορία, την παράλυση της κοινωνικής τάξης, την χαρούμενη επικοινωνία μεταξύ όλων, οι αιθουσες των ψυχοθεραπευτών, ψυχαναλυτών, παθολόγων παντός τύπου γκουρού άδειασαν απότομα μέχρις ότου, με την αποκατάσταση της τάξης, εμφανίστηκαν πάλι τα έλκη στομάχου, οι πονοκέφαλοι, οι αϋπνίες, οι ναυτίες, οι ψυχικές καταπτώσεις.
4. Από το 1962 μέχρι σήμερα, τριπλασιάστηκε ο αριθμός των αυτοκτονιών και των νοσηλευμένων σε ψυχιατρεία. Εξαπλασιάστηκε η κατανάλωση ηρεμιστικών.

ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΕΝΗ ΣΦΑΙΡΑ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΣΤΗΝ ΤΥΠΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΜΑΖΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

ΚΑΠΟΤΕ μας μάθαιναν ότι άλλο πράγμα ο πολιτισμός και άλλο η κουλτούρα, ότι υπάρχει μια απόσταση και μια κεντρική διάκριση ανάμεσα στις δύο αυτές έννοιες. Διάκριση ομολογουμένως αρκετά θολή, που συσκοτίζεται ακόμη περισσότερο από τη συμπαγνία της ελληνικής γλώσσας-ή μιας συγκεκριμένης χρήσης της γλώσσας αυτής-που βαφτίζει Υπουργείο Πολιτισμού αυτό που στα αγγλικά ονομάζεται Ministry of Culture. Μας έλεγαν, λοιπόν, ότι αν ορίσουμε ως “πολιτισμό” το χώρο της καθημερινής ζωής, της εργασίας, των τεχνολογικών εφαρμογών, του κοινωνικού καταμερισμού, της διαχείρισης του χρόνου, το “Βασίλειο της αναγκαιότητας” κατά τον Marcuse, τότε η κουλτούρα αναφέρεται σε μια ανώτερη διάσταση της ανθρώπινης δραστηριότητας, στη σφαίρα του πνευματικού. Αποτελεί το σύμπλεγμα των ηθικών, πνευματικών και αισθητικών αξιών που κάθε κοινωνία θεωρεί ως σκοπό της οργάνωσης της, το έδαφος όπου αποτυπώνονται τα υψηλά ιδανικά κάθε κοινωνίας. Η κληρονομημένη σκέψη με άλλα λόγια, εισάγει ένα ριζικό διαχωρισμό ανάμεσα στο πολιτισμό της καθημερινότητας ως πεδίο της ετερονομίας, του ελέγχου και της επιβολής -χωρίς φυσικά να καταγγέλλει πάντα τον πολιτισμό αυτό- και την εξυψωμένη σφαίρα της κουλτούρας, το περιεχόμενο της οποίας πρέπει να διαφυλαχθεί και να κατοχυρωθεί και θεσμικά. Το ρόλο αυτό καλούνται να επιτελέσουν θεσμικά όργανα όπως τα Υπουργεία Πολιτισμού που αναλαμβάνουν την προάσπιση και τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ως μέσου προαγωγής των ανθρωπιστικών αξιών και εξανθρωπισμού της κοινωνίας.

Η παραδοσιακή αυτή διάκριση ανάμεσα στον πολιτισμό και την κουλτούρα σκιαγραφεί τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του και τον κοινωνικό του ρόλο ο δυτικός

“πνευματικός άνθρωπος”. Αν η λογοτεχνία, η φιλοσοφία, η τέχνη είναι οι φορείς των ανώτερων πνευματικών αξιών της κοινωνίας, τότε όσοι καταπίνουν με αυτές, δηλαδή οι διανοούμενοι και οι καλλιτέχνες, είναι οι εμπνευστές και θεματοφύλακες των αξιών αυτών. Ως τέτοιοι, έχουν χρέος να κρίνουν την κοινωνική πραγματικότητα και με αυτό τον τρόπο να εντείνουν την κίνηση του πολιτισμού προς τα μπρος, προς την πραγμάτωση των ανθρωπιστικών ιδεωδών. Έτσι η απόσταση ανάμεσα στη βιωμένη καθημερινότητα και την ιδεατή σφαίρα της κουλτούρας, όχι μόνο δεν κρίνεται προβληματική- είπαμε: αυτό προσπαθούν να μας πείσουν, όχι ότι το πιστεύουμε κιόλας- αλλά αντίθετα θεωρείται απαραίτητη συνθήκη ώστε να επιτελέσει η κουλτούρα το ρόλο της. Όσο η απόσταση αυτή μεγαλώνει, τόσο πιο σημαντικός γίνεται ο κόσμος της διανοήσης, εφόσον, σε μια απογοητευτική πραγματικότητα, υπερασπίζεται οράματα και αξίες που έχουν τη δύναμη να μεταμορφώσουν την πραγματικότητα αυτή. Έτσι, όμως, ο χώρος της κουλτούρας εγκαθιδρύεται ως κοινωνικά διαχωρισμένη σφαίρα, ως κατεξοχόν χώρος αποκλεισμού. Στα υψηλά έργα της τέχνης και της διανοήσης έχουν πρόσβαση μόνο οι προικισμένοι, όσοι κατέχουν τους ιδιαίτερους κώδικες και κατανοούν τα πνευματικά δημιουργήματα. Ο υπόλοιπος κόσμος, βουτηγμένος στην καθημερινή του αλλοτρίωση αντιλαμβάνεται την τέχνη ως (άλλη μία) κατακερματισμένη δραστηριότητα και δεν μπορεί να διακρίνει την σύνδεση της με την καθημερινή του εμπειρία.

Η προνομιακή θέση που επιφυλάσσει η παραδοσιακή σκέψη στην κουλτούρα, προϋποθέτει δυο υπόρρητες παραδοχές. Από τη μία, ότι στην κουλτούρα εγγράφεται μόνο ό,τι η κοινωνία θεωρεί υψηλό, δηλαδή μόνο οι “θετικές” αξίες του πολιτισμού. Από την άλλη, ότι τα έργα τέχνης, έχουν α priori μια “επαναστατικότητα” και χάρη σε αυτή μπορούν να ενεργοποιούν την κοινωνία, να την κινητοποιούν και να την αλλάζουν.

Όμως:

Η κουλτούρα, όσο και αν υπερασπίζεται την απόσταση της από τον καθημερινό πολιτισμό, είναι γεγονός ότι κάθε φορά αντανakλά μια συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα μέσα από την οποία γεννιέται. Κάθε έργο τέχνης έχει άμεση αναφορά στην κοινωνική και ιστορική συνθήκη μέσα από οποία αναδύεται, ακόμη και αν, όπως σωστά έχει ειπωθεί, ορισμένες φορές υπερβαίνει αυτή την συνθήκη, επιτρέποντάς μας κλεφτές ματιές σε αυτό που δεν έχει ακόμη υπάρξει. Έτσι σε κοινωνίες όπου, τόσο η εξουσία όσο και οι δυνάμεις που αντιστέκονται σε αυτή, είναι υπαρκτές, η φιλοσοφία και οι τέχνες δεν μπορούν παρά να αποτυπώνουν και να εκφράζουν την ένταση και το περιεχόμενο των κοινωνικών αυτών αντιθέσεων. Για την ακρίβεια η κουλτούρα δεν αντανakλά μόνο την κοινωνική συνθήκη που την παράγει αλλά την διαμορφώνει στο βαθμό που της αναλογεί με το να επιλέγει αν θα της αντιπαρεθεθεί ή θα τη νομιμοποιήσει. Αν λοιπόν είναι αλήθεια ότι όψεις αυτού που αποκαλούμε “πνευματική παραγωγή” μίλησαν για κοινωνική απελευθέρωση, για αυτονομία και αλληλεγγύη- και ακόμη για τον έρωτα, το παιχνίδι, το όνειρο- είναι επίσης αλήθεια ότι η κουλτούρα συντάχθηκε με την κυριαρχία, νομιμοποιώντας εξουσιαστικές επιλογές, στηρίζοντας θεσμούς και αναπαράγοντας κοινωνικές σχέσεις που την εξυπηρετούσαν. Από τα κραυγαλέα παραδείγματα αυτών που ύμνησαν καθεστώς υπεύθυνα για το Ολοκαύτωμα και τα Γκούλαγκ, ως τη διευρυμένη αναπαραγωγή σεξιστικών, εθνικιστικών

και ρατσιστικών "αξιών", την εμπέδωση της αστικής ηθικής, του ατομικισμού, της ιδιώτευσης και της εμπορευματικής συνείδησης.

Όταν κάποιος ισχυρίζεται ότι η κουλτούρα έχει τη δύναμη να αλλάζει την κοινωνία, υπονοεί ότι η κοινωνία από μόνη της δεν αλλάζει, ότι είναι παθητική και ακίνητη. Βέβαια ο καθένας μπορεί να λείει το μακρύ του και το κοντό του, όταν όμως τα λεγόμενα του χρησιμοποιούν στην εξύμνηση της τέχνης ως διαχωρισμένη σφαίρας, τότε κάποια πράγματα πρέπει να ειπωθούν για την υπέρσπιση της κοινωνίας. Η κοινωνική πραγματικότητα δεν είναι το πεδίο της καθημερινής μας αλλοτρίωσης ή τουλάχιστον δεν είναι μόνο αυτό. Σε

αυτή εγγράφεται η προσπάθεια της εξουσίας να μας βυθίσει στη μιζέρια και την απάθεια ενός καλογουλισμένου τίποτα. Παράλληλα όμως στους κόλπους της κυοφορούνται χίλιες-δυο αντιστάσεις στον αλαζονικό μονόλογο της εξουσίας, χίλιες-δυο αρνήσεις στο σκηνοθετημένο παρόν που θέλουν να μας επιβάλουν, οι οποίες, αν και σπάνια συγκλίνουν σε μια συνολική αμφισβήτηση του συστήματος, είναι όμως υπαρκτές και αποτελούν το σπέρμα μιας ενδεχόμενης γενικευμένης πολιτισμικής ανατροπής. Και αν κάποιους τους βολεύει να βλέπουν την κοινωνία σαν ένα παγωμένο τοπίο για να δικαιολογούν τη θέση που έχουν πάρει στις γραμμές του κοινωνικού ανταγωνισμού, η κοινωνία ποτέ δεν έπαυσε να είναι ζωντανή, να γεννά αντιδράσεις και ανατροπές, να αντιστέκεται, και στις εξαιρετικές της στιγμές- ως γνωστόν ο κανόνας επιβεβαιώνει τις εξαιρέσεις του- να επιτίθεται, να απελευθερώνει πτυχές της κοινωνικής ζωής, να αφουγκράζεται το ανήκουστο, να οραματίζεται το αδιανόητο. Παγωμένο τοπίο ήταν πάντα η κουλτούρα ως διαχωρισμένη δραστηριότητα, γιατί δεν αντιλήφθηκε ποτέ ότι η καθημερινότητα είναι το πεδίο όπου το στοιχείο παραμένει ακόμα ανοιχτό, όπου ο πολιτισμός τους βάλλεται και δεν επιβάλλεται, εκεί όπου ένας άλλος πολιτισμός παλεύει να αναδυθεί, εκεί όπου τίποτα δεν έχει οριστικά χαθεί.

ΣΗΜΕΡΑ βλέπουμε ότι όλα όσα μας μάθαιναν για αιώνες μοιάζουν να μην ισχύουν. Το χάσμα ανάμεσα στην υψηλή κουλτούρα και την πεζότητα του καθημερινού πολιτισμού μειώ-

νεται. Ο Νταλάρας παίζει στο Μέγαρο, ο Δήμος Θεσσαλονίκης οργανώνει πολιτιστικές εκδηλώσεις με αστέρες της μαζικής κουλτούρας, η διαφήμιση (αυτο)αναγορεύεται σε όγδοη τέχνη. Τα όρια ανάμεσα στην υψηλή πνευματική παραγωγή και τη βιομηχανία της κουλτούρας γίνονται ολοένα και πιο δυσδιάκριτα με αποτέλεσμα να μιλάμε πλέον για ομοιογενή πολιτιστικά προϊόντα, για την ακατάπαυστη αναπαραγωγή ομοειδών εμπορευμάτων. Μέσα σε αυτή την ιδεολογική εκκεντρική κυριαρχία ο κομφορμισμός των αγοραστών και η αδιαντροπία των παραγωγών.

Αν κάποτε η κριτική της πραγματικότητας ήταν το άλλοθι της κουλτούρας για να διατηρεί την απόστασή της από τον πολιτισμό της καθημερινότητας, σήμερα το μόνο που καταφέρνει είναι να καταφάσκει με κυνικότητα το Υπάρχον, να πριμοδοτεί ασύστολα αυτό τον πολιτισμό της παθητικοποίησης και της παραίτησης. Το πλησίασμα κουλτούρας και πολιτισμού δε γίνεται σε μια προοπτική κατάργησης κάθε διαχωρισμού, δεν πρόκειται για μια απόπειρα ένταξης της δημιουργίας στην καθημερινότητά μας. Αυτό που επιδιώκεται είναι η παραγωγή καλών πολιτών, ευσεβών και μουχλιασμένων που περιφέρουν την ερήμωσή τους από εμπορικό κέντρο σε μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο, διαλέγοντας το πολιτιστικό προϊόν που τους ταιριάζει- πιο εναλλακτικό ή πιο κοντά στο κυρίαρχο, λίγη σημασία έχει- από τις προθήκες των supermarket. Οι τέχνες και η διανοήση παραμένουν αλώβητες στο βάθρο τους, απλά πλέον δεν έχουν κανένα ενδιασμό να ενταχθούν στο φθινό κόσμο της κατανάλωσης και της αυτό-ανάληψης. Από το ιδεολόγημα του Τέλους της Ιστορίας ως τις αριστερές αυταπάτες της Κοινωνίας των Πολιτών, το μόνο που κάνουν είναι να παρουσιάζουν το παρόν ως αναπόδραστη συνθήκη, ως μοναδικό δεδομένο. Το κεντρικό τους μήνυμα-

παραφράζοντας φίλους από το παρελθόν- μοιάζει να είναι: "ό,τι υπάρχει είναι καλό, ό,τι είναι καλό υπάρχει ή τελοσπάντων ό,τι δεν είναι και τόσο καλό μπορεί να μεταρρυθμιστεί". Ο πολιτισμός του γενικευμένου κομφορμισμού όμως δεν είναι μια παγωμένη κατάσταση, είναι μια έρημος που προελαύνει. Άλλωστε κανείς δεν πιστεύει πια ότι η κοινωνία της αφθονίας μπορεί να του προσφέρει την ευτυχία. Το πολύ-πολύ να του προσφέρει καλύτερο κινητό.

Στόχος της κριτικής αυτής δεν είναι να ακυρώσει συνολικά όλη την πολιτιστική παραγωγή του δυτικού κόσμου. Κομμάτια της κουλτούρας αυτής εξακολουθούν να μας εμπνέουν και να αποτελούν στοιχεία της προσωπικής μας διαδρομής. Άλλωστε είμαστε κοινωνοί ενός πολιτισμού που κουβαλάει τις αντιθέσεις του άρα και τις δυνάμεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη γενικευμένη αμφισβήτησή του. Το πώς, ο διάχυτος συμβιβασμός που επικρατεί στο σύγχρονο κόσμο, μπορεί να μετατραπεί σε άρνηση του πολιτισμού αυτού, είναι κάτι που δεν το γνωρίζουμε. Ξέρουμε όμως καλά ότι η αφθονία που προνομιακά απολαμβάνουμε κρατάει σε ομηρία τις συνειδήσεις μας, όπως επίσης ότι για να απολαμβάνουμε εμείς την αφθονία αυτή, είναι απαραίτητη η καταλήστευση του υπόλοιπου πλανήτη και η μαζική επιβολή του θανάτου. Και αυτή η επίγνωση μας αναγκάζει να δράσουμε ενάντια στο σύστημα που μηχανεύεται τη συμφορά μας, απαιτεί όμως παράλληλα από μας τη δύναμη να συνεχίζουμε να φανταζόμαστε πως οι ζωές μας θα μπορούσαν να είναι διαφορετικές.

ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Ένα αχανές παγκόσμιο δίκτυο από ΜΚΟ εξαπλώνεται σε όλο τον πλανήτη σχηματίζοντας τις απολήξεις του παγκόσμιου καπιταλιστικού δικτύου, αποτελώντας ένα από τα σημαντικότερα ενδιάμεσα σημεία επαφής των ανώτερων σημείων της πυραμίδας με τη βάση. Οι δραστηριότητες των ΜΚΟ συμπίπτουν με την αποίκηση από την πλανητική εξουσία των πεδίων της καθημερινότητας, της αλληλεγγύης, του φυσικού περιβάλλοντος, με όχημα τις ίδιες τις ΜΚΟ. Ένα τεράστιο πεδίο διαμεσολάβησης της δράσης μας εγκαινιάζεται: τώρα που οι κομματικοί σχηματισμοί έχουν ξεθωριάσει, η νέες τεχνικές αντιπροσώπευσης και ετεροκαθορισμού είναι εδώ.

Στις αρχές του '90 οι ΜΚΟ αριθμούν 90.000 και όλο επεκτείνονται. Το νέο αυτό μόρφωμα ενός παγκόσμιου καπιταλισμού που επελαύνει δεν αποτελεί παρά το κοινοτικό πρόταγμα του καπιταλισμού, μια παράλληλη στρατηγική από τα κάτω. Οι μετασχηματισμοί που συμβαίνουν στο πεδίο της κοινωνικής αναπαραγωγής είναι δραματικοί. Με αιχμή το οικολογικό αρχικά πρόβλημα, αλλά και στη συνέχεια την πείνα, τη φτώχεια και όλα τα δεινά της καπιταλιστικής βαρβαρότητας, τα ζητήματα αυτά έρχονται στο κέντρο του ενδιαφέροντος από την ίδια την εξουσία ή τουλάχιστον η τελευταία, μέσω των media και τη δημοσιότητας, τα αναδεικνύει σε ζωτικά κοινωνικά ζητήματα. Η ανάδειξη αυτή έρχεται να καλύψει ένα κενό συναίνεσης από την εντεινόμενη βαρβαρότητα και καταστροφικότητα του καπιταλισμού. Αποτελεί το ανθρώπινο πρόσωπο του καπιταλισμού που επιδίδει τη βοήθειά σου να για να μεταρρυθμιστεί. Έτσι διαβρώνει και καταλαμβάνει ένα τεράστιο πεδίο της κοινωνικής αμφισβήτησης που το μετατρέπει - ελεγχόμενο με τις χορηγίες και αποκομμένο από το όλο - σε μηχανισμό περιορισμού της σκέψης. Ακολούθως ανοίγει ένα νέο παραγωγικό πεδίο ανέξοδης, για το σύστημα, ενασχόλησης που έρχεται να ανταποκριθεί στην τάση για διάχυση της σύγχυσης, μέσα από ταυτότητες και κοινωνικές σχέσεις οικολογικού, ανθρωπιστικού, αντιπολεμικού προτάγματος, η κατεύθυνση όμως των οποίων καθορίζεται από τους χρηματοδότες, που δεν είναι άλλοι από το κράτος, τους οικονομικούς οργανισμούς και τις επιχειρήσεις. Με αυτό τον τρόπο η εξουσία αρχικά κόβει τους δεσμούς των διαφόρων πεδίων κοινωνικής παρέμβασης και ευαισθητοποίησης και στη συνέχεια τα εγκολπώνει μαζί με το σύνολο του κοινωνικού βίου που το χρησιμοποιεί παραγωγικά. Οι ΜΚΟ έχουν εργολαβικά αναλάβει διάφορα πεδία του κοινωνικού βίου, ώστε η εξουσία να επιτυγχάνει την αποτελεσματική διοίκηση ολόκληρου του φάσματος αυτού, καθώς καθίσταται ρυθμιστής μιας αναπόσπαστης, ζωτικής λειτουργίας την οποία κάθε άτομο ενστερνίζεται και ενεργοποιείται εκουσίως.

Επιπλέον η διαφημιζόμενη υποχώρηση της πολιτικής, δηλαδή η κρίση των μηχανισμών συναίνεσης της αστικής δημοκρατίας, κυοφορεί στα σπλάχνα της (όπως και κάθε κρίση του καπιταλισμού) την μετεξέλιξη του συστήματος μέσω της αφομοίωσης της αμφισβήτησης και

ιδιαίτερα των πιο ακίνδυνων στοιχείων της. Τα κόμματα αντικαθίστανται από μη-ιεραρχικές συνενώσεις (και όχι αντιιεραρχικές) που πέρα από ορισμένες εξαιρέσεις, αποτελούν νέους αμόλυντους και αποστειρωμένους θεσμούς μετατροπής της συμμετοχής στα κοινά, σε συνδρομή στις ΜΚΟ. Οι νέοι αυτοί θεσμοί παραπλανούν γιατί δεν έχουν πολιτική φόρτιση και επομένως είναι αυτόματα απαλλαγμένοι από τα δεινά των κομμάτων. Συνιστούν τους νέους μηχανισμούς διαμεσολάβησης της ανθρώπινης δραστηριότητας από το κράτος και την επιχειρηματική τάξη, με στόχο τη συγκρότηση της νέας ταυτότητας του πολίτη-υπηκόου, αυτή του ευαίσθητου και ρομαντικού εραστή του ιδανικού, που επιμένει να ελπίζει, σε ένα κόσμο που σαπίζει με ρυθμούς τρομακτικούς και μη ανασφαλισμούς από φιλανθρωπίες.

Η δομή

Οι ΜΚΟ αποτελούν φαινομενικά μη ιεραρχικές οργανώσεις. Ελεύθερες συνενώσεις πολιτών για κάποιο ζήτημα. Στην πραγματικότητα η κατάσταση είναι πολύ διαφορετική, καθώς στην πλειοψηφία τους οι οργανώσεις αυτές λειτουργούν με στελέχη που γίνονται σταδιακά φορείς εξουσίας, επιβάλλοντας στους «ανυποψίαστους» εθελοντές την αλήθεια της κοινωνίας των πολιτών, με περίσσιο αυταρχισμό. Όπως γράφει και σε κείμενό του ο πρόεδρος της διεθνούς αμνηστίας στην Ελλάδα:

Εξάλλου, τίθεται ευθέως για πολλές οργανώσεις ζήτημα εσωτερικής δημοκρατίας. Μπορούν προσωποπαγή μορφώματα, με μονολιθικά πάγια και ποτέ εναλλασσόμενη δημόσια εκπροσώπηση... Μπορεί το απόλυτο έλλειμμα δημοκρατικών διαδικασιών, εσωτερικού διαλόγου και αντίστοιχης ανάδειξης στελεχών να αναδείξει τις αναγκαιότητες που ώθησαν στη δημιουργία της όποιας οργάνωσης; Μπορεί εντέλει μια οργάνωση να μην έχει μέλη που ελέγχουν τη λειτουργία της, αλλά να βασίζεται αποκλειστικά σε μηχανισμούς και δομές επαγγελματικών ή ημιεπαγγελματικών στελεχών;

Το πρόβλημα όμως δεν είναι δυνατόν να περιοριστεί σε ένα δημοκρατικό έλλειμμα γιατί η στόχευση τους καμία σχέση δεν έχει με την προώθηση της άμεσης δημοκρατίας. Η στρατηγική της οργάνωσης χαράσσεται από έναν ηγετικό πυρήνα που είναι και διασυνδεδεμένος με τους χρηματοδότες. Οι υπόλοιποι «εθελοντές είναι τζάμπα εργάτες στο εργοστάσιο της κοινωνικής αναπαραγωγής μέχρι να καταλάβουν το παραμύθι. Το μεγαλύτερο κομμάτι των μελών της οργάνωσης συμμετέχει με συνδρομές, μη έχοντας συνδιαμορφώσει ποτέ καμία απόφαση, αυτοπεριοριζόμενο στο να συνυπογράψει καμπάνιες. Σε έναν κόσμο που όλα πουλιούνται και αγοράζονται η συμμετοχή έχει τιμή, όσο ένα κουπόνι για τη διάσωση της αμοιβάδας της λίμνης Τιτκάκα.

Ο στόχος

Οι ΜΚΟ θέλουν να καταδείξουν στην εξουσία τα κακώς κείμενα της δράσης της και να απαλύνουν τις παράπλευρες απώλειες της βαρβαρότητας αυτού του συστήματος. Έρχονται να συμπληρώσουν τις ανεπάρκειες του καπιταλιστικού συστήματος στο επίπεδο της πρόνοιας και να αμβλύνουν την εικόνα του θανάτου που σπέρνει η Δύση στο υπόλοιπο κόσμο. Έτσι, η υποχρέωση της εξασφάλισης των κεκτημένων κοινωνικών δικαιωμάτων μετατίθεται από αρμοδιότητα του κράτους πρόνοιας, σε εθελοντική στράτευση του «ενεργοποιημένου πολίτη», σε ιδιωτική πρωτοβουλία. Το κενό νομιμοποίησης της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, που δημιουργήθηκε από την σταδιακή συρρίκνωση του κρατικού παρεμβατισμού, καλούνται να καλύψουν οι ΜΚΟ. Επιθυμία τους είναι να βελτιώσουν το σύστημα και να το οδηγήσουν σε μια ομαλή μεταρρύθμιση, σε μια ωραιοποίηση και καλλωπισμό της εικόνας του, να προσδώσουν κάτι το ανθρώπινο σε μια μηχανή που σκορπά το θάνατο για κέρδος και δύναμη.

Ο ρυθμός με το οποίο, για παράδειγμα, ο παγκόσμιος καπιταλισμός καταστρέφει τον πλανήτη είναι τέτοιος, που καμία προσπάθεια σωτηρίας του πλανήτη δεν μπορεί να φαντάζει λογική, πέρα από την καταστροφή αυτού του συστήματος. Η μακρόχρονη εμπειρία από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις για τα παιδιά της Αφρικής έχει καταδείξει ότι, ενώ οι τελευταίες αυξάνονται τόσο σε αριθμό όσο και σε οικονομικό μέγεθος, αντίστοιχα αυξάνεται και η θνησιμότητα, η μετακυλύεται σε άλλα πεδία όπως στο AIDS. Το γεγονός αυτό δεν μπορεί παρά να μας οδηγήσει να ερμηνεύσουμε την χρήση και χρηματοδότηση των ΜΚΟ ως απαραίτητων συστατικών της καταστροφικότητας του καπιταλισμού, ώστε μέσω των media να επικεντρώνεται η προσοχή στη φιλανθρωπία και όχι στην καταστροφή. Άλλωστε χαρακτηριστική ως προς αυτό είναι η τακτική της Παγκόσμιας Τράπεζας¹ (χρηματοδότη πολλών ΜΚΟ) όπου τα προγράμματα δομικής προσαρμογής, δηλαδή επιβεβλημένης φτώχειας, τα μετονόμασε σε προγράμματα για την καταπολέμηση της φτώχειας. Στον Αμαζόνιο για παράδειγμα, μπορεί να καταστρέφεται κάθε μέρα μια έκταση ίση με την Ελλάδα, αλλά οι ΜΚΟ να επικεντρώνονται και να διεξάγουν τεράστιες καμπάνιες για τη διάσωση μιας παραδοσιακής φυλής, σε ένα μικρό κομμάτι γης. Αυτό δεν είναι απαραίτητο αρνητικό, αλλά αναπόφευκτα συντελεί στην αποσιώπηση της συνολικής καταστροφικότητας του καπιταλισμού.

Το ότι οι ΜΚΟ αποτελούν πια απαραίτητο συμπλήρωμα του καπιταλισμού αποδεικνύει και το γεγονός της χρηματοδότησής τους από πολυεθνικές εταιρείες, κράτη και υπερεθνικούς οργανισμούς. Έτσι το 1998 η Shell ανακηρύσσεται από την WWF σε οικολογική εταιρεία της

1. Το World Bank Group είναι ο μεγαλύτερος φορέας παροχής αναπτυξιακής βοήθειας σε όλον τον κόσμο. Μέσα στο 2001, παρείχε περισσότερα από 17 δισ. δολάρια με τη μορφή δανείων, στις χώρες με τις οποίες συνεργάζεται. Δραστηριοποιείται σε περισσότερες από 100 αναπτυσσόμενες χώρες, με κύριο στόχο τη βοήθεια προς τις φτωχότερες χώρες και τους κατοίκους τους. Η Παγκόσμια Τράπεζα συνεργάζεται με κυβερνητικούς φορείς, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και ιδιωτικούς φορείς Τα γραφεία που ο φορέας διατηρεί σε όλον τον κόσμο, δικτυώνονται με κυβερνητικούς φορείς και φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών.

χρονιάς, ενώ ένα χρόνο πριν είχε προηγηθεί μια χορηγία προς την τελευταία, για να ακολουθήσει το οικολογικό ξέπλυμα της Shell. Τα παραδείγματα δεν λείπουν καθώς η πολυδιαφημισμένη Greenpeace χρηματοδοτήθηκε από το σύνδεσμο των εταιρειών αλιείας, την ίδια χρονιά που κήρυξε τον πόλεμο ενάντια στα αλιευτικά για τη διάσωση της φάλαινας. Δεν είναι όμως μόνο ο καπιταλισμός που έχει ανάγκη τις ΜΚΟ αλλά και το αντίστροφο, καθώς πολλές ΜΚΟ κινούνται στα δίκτυα των διεθνών χρηματιστηρίων με την ίδια ευκολία όπως εταιρείες που καταστρέφουν των πλανήτη και εντείνουν την εκμετάλλευση και την εξαθλίωση. Πολλές φορές μάλιστα επενδύοντας και σε μετοχές αυτών των εταιρειών. Οι ΜΚΟ δεν αρνούνται σε κανένα σημείο την δομή του συστήματος αλλά συμβάλουν στην απόκρυψη της υπαιτιότητας τους.

Νέοι ορίζοντες κερδοφορίας

Τα τελευταία χρόνια τα εντεινόμενα οικολογικά αλλά και κοινωνικά προβλήματα οδήγησαν το καπιταλιστικό σύστημα σε μια αναπροσαρμογή προς την κατεύθυνση της κερδοφορίας με σεβασμό στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Η αναπροσαρμογή όμως αυτή περιορίζεται σε ένα μικρό κομμάτι της καπιταλιστικής παραγωγής, όσο ακριβώς απαιτείται για να καθίσταται εφικτή η ιδεολογική διαχείριση του ζητήματος. Έτσι η ρητορεία περί βιώσιμης ανάπτυξης και βιολογικών προϊόντων, πέρα από μια ακόμη παράλληλη αγορά εμπορευμάτων και κερδοφορίας που δημιουργεί, έχει μεγάλη σημασία στο ιδεολογικό πεδίο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η US-AEP, μια συνεργασία του αμερικανικού κράτους και ασιατικών χωρών για την βιώσιμη ανάπτυξη. Η συνεργασία αυτή, που θέλει να ονομάζεται η «καθαρή επανάστα-

ση», θα οδηγήσει στην βιομηχανοποίηση της Ασίας με ένα πιο οικολογικό τρόπο. Στόχος αυτής της πρωτοβουλίας είναι οι επενδύσεις των μεγάλων εταιρειών να μην καθυστερούν λόγω των αντιδράσεων των τοπικών κοινωνιών αλλά να δημιουργηθεί ένα κλίμα συναίνεσης με την πολύτιμη βοήθεια των ΜΚΟ. Από την άλλη οι ΜΚΟ, από μια στάση αντιπαλότητας στις επενδύσεις και την βιομηχανοποίηση, άμβλυναν τα κριτήριά τους και συνεργάζονται πια με τις επιχειρήσεις, με αντάλλαγμα την συμμετοχή σε κυβερνητικά προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος και στη διαμόρφωση του νομικού πλαισίου της χώρας. Ενδεικτικό ως προς αυτό είναι ότι από το 1995 πάνω από 60 συνεργασίες έλαβαν χώρα σε εννέα ασιατικές χώρες, με τα βραβεία που επιδίδονταν στις ΜΚΟ να κυμαίνονται από 10.000\$ μέχρι 30.000\$. Σε αυτή την προοπτική, αξιοσημείωτη είναι η συμβολή των ΜΚΟ στο επίπεδο της κερδοφορίας, σε σχέση με την ενίσχυση του ονόματος και της φήμης της εταιρείας, καθώς αυτή εξαργυρώνει με ποικίλους τρόπους την συνεργασία με οικολογικές ΜΚΟ και κυρίως με την αύξηση της μετοχής τους. Τα χρηματιστήρια επιβραβεύουν την οικολογική συνείδηση...

Επίσης δεν πρέπει να ξεχνάμε, μετά την αφομοίωση των οικολογικών κινημάτων της δεκαετίας του '70 και του '80, τα νέα πεδία κερδοφορίας που ξεπήδησαν για τον καπιταλισμό, ικανοποιώντας την εγγενή τάση του συστήματος για επέκταση. Η χορτοφαγία έγινε μόδα, η συνήθεια των μανάτζερ, νέα οικολογικά καταστήματα καλλυντικών δημιούργησαν τεράστιους κύκλους κερδοφορίας (body shop), αναζωογονώντας κορεσμένους τομείς της καπιταλιστικής παραγωγής.

Η Ευρώπη και η Κοινωνία των Πολιτών

Η νέα συμμαχία στο πεδίο της κοινωνικής αναπαραγωγής είναι αυτή ανάμεσα στις ΜΚΟ και την λεγόμενη Κοινωνία των Πολιτών. Κεντρικός στόχος στα πλαίσια της Ε.Ε που αντιστέκεται σε άδικους πολέμους, είναι η ανάδυση της περίφημης Κοινωνίας των Πολιτών, αντάξια προς τον ευρωπαϊκό τρόπο να κάνουμε business. Το βασικό υποκείμενο σε αυτή τη διαδικασία είναι ο τέλει ευρωπαίος εργαζόμενος - καταναλωτής. Στην Ευρώπη, τα οράματα της ισότητας, του υψηλού πολιτιστικού επιπέδου, της ευαισθησίας για τον υπόλοιπο κόσμο, έρχονται να συγκροτηθούν ως συλλογική ταυτότητα γύρω από την έννοια της Κοινωνίας των Πολιτών. Η κοινωνία των πολιτών δεν συνιστά παρά την εικόνα μιας Ευρώπης που ο πληθυσμός θα έχει απολέσει την ταξική του συνείδηση και θα επιδίδεται σε μανιωδής καταναλωτικές εξορμήσεις, εξιλεούμενες από τη συμμετοχή σε ένα τεράστιο πλέγμα ΜΚΟ και φιλανθρωπικών οργανισμών. Είναι το όραμα μιας διάχυτα μικροαστικοποιημένης τάξης, που συντηρεί την καταναλωτική της θέση με την καταλήστευση του μη δυτικού κόσμου, ενώ οι ΜΚΟ και τα «οριζόντια» δίκτυα - από το σπίτι φιλανθρωπίας - παρέχουν το αναγκαίο άλλοθι συμμετοχής, σε συνδυασμό με τη μουσειακή ανάμνηση των κοινωνικών αγώνων ενός μακρινού παρελθόντος.

Η ρητορεία της Κοινωνίας των Πολιτών έρχεται να συνταχθεί και να συστηματοποιήσει μια διάχυτη κοινωνικά αντισυγκεντρωτική, αντιπαρεμβατική, αντιγραφειοκρατική και αντικρατικιστική τάση δημιουργίας αυτοοργανωμένων δραστηριοτήτων και αυτόνομων δομών. Αφομοιώνει στους κόλπους της τις παρακαταθήκες κοινωνικών κινημάτων (αντιπυρηνικό κί-

νημα, κίνημα των καταλήψεων, οικολογικό κίνημα, κινήματα της διαφοράς), απογυμνώνοντας τα από κάθε ριζοσπαστικό προσανατολισμό, από κάθε αντιθεσμική και αντισυστημική προοπτική. Επιχειρεί να μετατρέψει τη ζωντανή άρνηση των καπιταλιστικών σχέσεων και το όραμα της εξόδου από τον καπιταλιστικό θαυμαστό καινούργιο κόσμο, σε μια νέα δυνατότητα για τη φιλελευθεροποίηση της δημόσιας σφαίρας και την ενεργοποίηση του πολίτη, στα πλαίσια όμως πάντα του καπιταλισμού. Επαγγέλλεται την συνειδητοποίηση του Ευρωπαίου Πολίτη και την αναζωογόνηση της συμμετοχής στα κοινά, χωρίς την κηδεμονία των κομματικών μηχανισμών, αλλά και χωρίς τη συνολική αμφισβήτηση του πολιτισμού που προωθεί τον εφησυχασμό και την ιδιώτευση. Σε ένα σύστημα που βασίζεται στην επιβολή της ετερονομίας, κάθε απόπειρα δημιουργίας αυτόνομων, ελευθεριακών δομών, δε μπορεί παρά να συνοδεύεται από τη διάθεση καταγγελίας αυτού του συστήματος. Αλλιώς λειτουργεί αποκλειστικά ως άλλοθι πλουραλισμού, παραχωρώντας στην εξουσία τη δυνατότητα να σπέρνει το θάνατο σε ολόκληρο τον πλανήτη, για να μπορεί να απολαμβάνει ο δυτικός κόσμος τους τεχνητούς παράδεισους της κατανάλωσης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ε.Ε έχει δημιουργήσει ένα αχανές δίκτυο επιτροπών για την Κοινωνία των Πολιτών, το οποίο αποτελείται από ομάδες για κάθε τομέα, από την οικολογική αλιεία μέχρι τις μορφές ενέργειας το περιβάλλον, την γεωργία, την ανάπτυξη και την κουλτούρα. Κάθε μια από αυτές τις επιτροπές, επιδιώκουν να ευαισθητοποιούν πολίτες και να τους προτρέπουν να συμμετάσχουν με καινοτόμες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Ταυτόχρονα οι επιτροπές αυτές είναι στενά συνδεδεμένες με τις αντίστοιχες ενώσεις των βιομηχάνων και των εμπόρων, οι οποίοι είναι αυτοί που χρηματοδοτούν και χαράσσουν την πολιτική των επιτροπών. Για παράδειγμα η επιτροπή της Κοινωνίας των Πολιτών για την προστασία του καταναλωτή χρηματοδοτείται από τον ευρωπαϊκό σύνδεσμο βιομηχανιών μπισκότων και σοκολάτας (caobisco), ενώ η επιτροπή της Κοινωνίας των Πολιτών για το περιβάλλον σχετίζεται με παρόμοιο τρόπο με τον σύνδεσμο εταιρειών αλιείας, τη WWF καθώς και των σύνδεσμο των Ευρωπαίων εργοδωτών και βιομηχάνων. Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η περίφημη Κοινωνία των Πολιτών, μόνο των πολιτών δεν είναι. Σε αυτούς επιφυλάσσεται ο ρόλος του κομπάρσου και τους δημιουργείται μια αίσθηση συμμετοχής, ενώ στην πραγματικότητα στο μόνο που συμμετέχουν είναι η ενίσχυση των συμφερόντων των επιχειρηματικών ελίτ. Από εκεί και πέρα, οι ευρωπαϊκές ΜΚΟ ενοποιημένες υπό τη στέγη της ευρωπαϊκής πλατφόρμας των ευρωπαϊκών ΜΚΟ παίζουν το ρόλο του αναπληρωτή του συρρικνούμενου κοινωνικού κράτους με την απλήρωτη εργασία νέων που τις χρησιμοποιούν ως εφελτήριο για να μπουν στην αγορά εργασίας με προϋπηρεσία.

Η κοινωνική και κινηματική διεισδυτικότητα των ΜΚΟ και της ρητορείας της Κοινωνίας των Πολιτών είναι σημαντική καθώς χιλιάδες νέοι σε όλη την Ευρώπη δουλεύουν εθελοντικά σε άστυα, εταιρείες και κοινωνικούς φορείς εμποδώνοντας την κουλτούρα της διαμεσολάβησης. Το πιο τραγικό στην όλη υπόθεση είναι ότι και κομμάτια του ριζοσπαστικού κινήματος στην Ευρώπη σχετίζονται και δέχονται τη «βοήθεια» των ΜΚΟ ανοίγοντας μεγάλα ερωτηματικά για το βαθμό αφομοίωσής τους.

Στη Ελλάδα

Στην Ελλάδα, ένα σημείο ορόσημο αποτέλεσε ο πόλεμος στο Κοσσοβο όπου η Ελλάδα συμμετείχε παρέχοντας τα λιμάνια της για την δίοδο των στρατευμάτων, βάσεις και αεροπλάνα ραντάρ. Η ανθρωπιστική και οικολογική καταστροφή θεωρήθηκε τεράστια. Οι ελληνικές ΜΚΟ πρωτοστάτησαν και ως γνήσιοι εκφραστές του ελληνικού πατριωτισμού, και ως προέκταση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Χρηματοδοτήθηκαν από την κυβέρνηση για να διεξάγουν ανθρωπιστικές αποστολές στην περιοχή που οι έλληνες κρατιστές είχαν μόλις βομβαρδίσει για να έρθει στη συνέχεια το ελληνικό κεφάλαιο και να λεηλατήσει.

Μετά από αυτό το ελληνικό υπουργείο εξωτερικών ίδρυσε την Υπηρεσία Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣΕ) όπου μέσω ΜΚΟ διοχετεύει αναπτυξιακή βοήθεια στα Βαλκάνια και την αυτόνομη παλαιστινιακή αρχή.

Με ποσά πάνω από 3 δις χρηματοδότησε ΜΚΟ το υπουργείο εξωτερικών, ενώ όπως αναφέρει ο αντίστοιχος υπουργός Γ. Παπανδρέου αυτή ήταν η επιχορήγηση μόνο του ΥΠΕΞ και παρόμοιες επιχορηγήσεις δίνουν άλλα 14 υπουργεία.

Από τα στοιχεία προκύπτει ότι έξι μόνο οργανώσεις, από τις περίπου τριάντα, εισέπραξαν σχεδόν τα δύο τρίτα των συνολικών κονδυλίων. Πρώτος έρχεται ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός με 552 εκ., δεύτερη η Ευρωπαϊκή Προοπτική με 374 εκ., τρίτοι οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα με 365 εκ., τέλος ένα ΙΔΙΚΥ με 160 εκ. Αυτά, όσον αφορά μερικά χρήσιμα στοιχεία.

Ταυτόχρονα η Ελληνική Επιτροπή Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) Ευρωπαϊκού Προσανατολισμού συμμετέχει σε ένα ανοικτό διάλογο για τη διαμόρφωση θέσεων για των μέλλον της Ευρώπης καλώντας εκδηλώσεις σε 12 πόλεις.

Μεγάλη ελληνική εταιρεία, η Τράπεζα Πειραιώς σε συνεργασία με κορυφαίες ελληνικές ΜΚΟ, εγκαινιάζει ένα νέο θεσμό μέσω του ηλεκτρονικού τραπεζικού winbank που δίνει τη δυνατότητα στους ευαίσθητους πολίτες να τις ενισχύσουν οικονομικά, χωρίς καν να βγουν από σπίτι τους. Η σημασία αυτής της συνεργασίας είναι σημαντική καθώς συμπυκνώνει την κουλτούρα της διαμεσολάβησης και την κατασκευής κοινωνικής συναίνεσης σε όλα τα επίπεδα. Ένας ληστρικός επιχειρηματικός θεσμός, η τράπεζα, συμβάλλει- αφιλοκερδώς φυσικά- στη διάσωση του περιβάλλοντος άγριων ζώων, τηλεορασόπληκτοι καταναλωτές εξαργυρώνουν την ευαισθησία τους από των ιδιωτικό μικρόκοσμο τους και οι πανευτυχείς διαμεσολαβητές ΜΚΟ νιώθουν ολοκληρωμένοι, καθώς συνεβάλαν ώστε ο καθένας να κάνει τη δουλειά του, σύμφωνα με το ρόλο που του αντιστοιχεί.

Η ανθρώπινη αλυσίδα

«Το μεγαλύτερο συμμετοχικό γεγονός στην ιστορία»

Το γεγονός οργανώθηκε από πολιτιστικές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις με στόχο να τραβήξουν τη προσοχή του κοινού στην παγκόσμια πείνα και να βοηθήσουν να σταλούν τρόφιμα στους φτωχούς. Οι οργανωτές σχεδίασαν μια ανθρώπινη αλυσίδα από την μια στην άλλη άκρη της Αμερικής, με τους ανθρώπους να ενώνουν τα χέρια τους εις ένδειξη αλληλεγγύης με τους φτωχούς. Από την αρχή, η coca cola συνέπραξε με τις κοινοτικές και τις εθνικές εμβέλειες μη κερδοσκοπικές οργανώσεις και άρχισε να μετατρέπει το γεγονός σε μια πολιτισμική εμπειρία που είχε σκοπό την εμπορική προβολή. Η εταιρία ίδρυσε ένα ραδιοφωνικό δίκτυο της ανθρώπινης αλυσίδας αποτελούμενο από 2.000 ραδιοφωνικούς σταθμούς, οι κατά τόπους εμφιαλωτές της coca cola μάζεψαν υπογραφές σε γήπεδα του μπιτζμπολ και μοίρασαν εκατοντάδες αυτοκόλλητα. Δεκαεφτά θεματικά πάρκα εξυπηρετούσαν ως κέντρα στρατολόγησης, όπου οι άνθρωποι δήλωναν συμμετοχή στην ανθρώπινη αλυσίδα. Στις 25 Μαΐου 1986, πάνω από 4 εκ. άνθρωποι ένωσαν τα χέρια τους απ' άκρου σε άκρο της Αμερικής. Το γεγονός καλύφθηκε ζωντανά από τα μεγάλα τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά δίκτυα σ' όλο τον κόσμο. Η εταιρία κατασκεύασε επίσης άπειρα μέτρα κόκκινου και άσπρου κορδονιού για να ενώσει τους συμμετέχοντες.

Για την εταιρία αυτό δε κόστισε σχεδόν τίποτε. Ο Άντονι Τορτορίκι (αντιπρόεδρος της coca cola) είπε: «Η ανθρώπινη αλυσίδα έγινε την κατάλληλη στιγμή για την Αμερική και την κατάλληλη στιγμή για την coca cola. Η ανησυχία των αμερικανών για τους άστεγους και πεινασμένους ήταν στο υψηλότερο επίπεδο. Εμείς μόλις είχαμε σταματήσει την παραγωγή της αμφισβητούμενης Νέας Κόκα και προωθούσαμε ξανά την κλασική Κόκα. Χρειαζόμαστε κάτι για να ανασυνδέσουμε την εταιρία με την Αμερική. Αυτό ήταν τέλειο».

ΛΑΔΑΔΙΚΑ -μικρή ιστορία ανέπλησης

Η συνοικία των Λαδάδικων παίρνει το όνομα της από το εμπόριο ελιάς, λαδιών και δημητριακών που γίνονται στην αιγυπτιακή αγορά της περιοχής ήδη από τον 16^ο αιώνα. Μετά από αλλεπάλληλες πυρκαγιές και καταστροφές (ιδίως μετά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917) το κέντρο της πόλης ανασχεδιάζεται και διαμορφώνεται με βάση ευρωπαϊκά πρότυπα χωροταξίας και ελέγχου. Μόνο η περιοχή των Λαδάδικων η οποία δεν έχει πληγεί, μένει ανέπαφη. Πρόκειται για τη μοναδική περιοχή του εμπορικού κέντρου, η οποία σαν να «ανθίσταται» στις πολεοδομικές επεμβάσεις, σαν να μην αλλάζει στη πάροδο του χρόνου. Παραμένει ως ένας ανέγγικτος θύλακας μεσαιωνικού τύπου, μια παρέκκλιση της πόλης. Ειδικά μετά την διάνοξη της Τσιμισκή τη δεκαετία του 1960 στα Βόρεια και της Σαλαμίνας στα δυτικά, η περιοχή αποκόβεται από τον ιστό της πόλης. Στην περίμετρό της χτίζονται κατά την περίοδο της χούντας, οι γνωστές σε όλη την ελληνική επικράτεια πολυκατοικίες. Τα λαδάδικα εξακολουθούν όμως να μένουν ανέπαφα. Για πόσο ακόμα; Το μικρό σχήμα των οικοπέδων δεν ευνοεί την ανοικοδόμηση με αντιπαροχή, έτσι εξακολουθούν να λειτουργούν ως τόπος λιανικού και χονδρικού εμπορίου, ενώ τη νύχτα ανθούν οι οικoi ανοχής.

Η δεκαετία του '80 θα είναι το έσχατο χρονικό όριο για τα Λαδάδικα. Αυτό που δεν κατάφεραν να κάνουν οι πυρκαγιές 500 χρόνων θα έρθει να το επιβάλει με νόμο το υπεχρωδεδ και να το χρηματοδοτήσει η Ε.Ε. Το 1985 η περιοχή των Λαδάδικων χαρακτηρίζεται «ιστορικός τόπος» και η διεύθυνση περιβάλλοντος κηρύσσει 95 κτήρια της περιοχής ως διατη-

ρητέα. Το 1992 εντάσσεται η περιοχή στο «Πρότυπο» πρόγραμμα για την αναβάθμιση του ιστορικού κέντρου της πόλης και τα κονδύλια από την Ευρωπαϊκή Ένωση αρχίζουν να τρέχουν. Μια νέα εποχή ξεκινά. Το 1994 ο υπ. Μακεδονίας Θράκης υπογράφει απόφαση για αναπαλαίωση 87 κτηρίων της περιοχής. Το 1995 ανοίγει τις πόρτες του το πρώτο club.

Από τότε και έπειτα η περιοχή μετατράπηκε σε ψυχαγωγικό γκέτο της πόλης. Αποτελεί την πιο ελεγχόμενη ζώνη διασκέδασης στο κέντρο της πόλης. Τα Λαδάδικα πουλήθηκαν στους ιδιοκτήτες του θεάματος. Έγιναν η πιο καλοδοουλεμένη μηχανή διασκέδασης της πόλης. *«η εγκατάσταση εμπορικών και πολιτισμικών χρήσεων ήταν η επί της αρχής επιλογή μας. Η βιομηχανία της διασκέδασης πιστέψαμε ότι θα προκαλούσε το επιχειρηματικό δαιμόνιο του Έλληνα»* ο είπε εξέχων μελετητής της ομάδας διάσωσης των Λαδάδικων

Τις δεκαετίες του '50, '60, '70 κατεδαφίζονται στη Θεσσαλονίκη, όπως σε και σε ολόκληρη τη χώρα, πληθώρα κτηρίων και αντικαθίστανται μέσω του συστήματος της αντιπαροχής από πολυόροφες κατασκευές. Αυτή η αλόγιστη καταστροφή σταματάει σταδιακά τη δεκαετία του '90 όχι επειδή οι κάτοικοι των κτισμάτων ανακάλυψαν την αξία του να διατηρείς ένα παλιό κτήριο, αλλά διότι το «παλιό» έχει μετατραπεί σε αγαθό προς τουριστική εκμετάλλευση.

Αυτή η ιδέα της τουριστικής εκμετάλλευσης του χώρου συντελείται ταυτόχρονα μαζί με μια άλλη σημαντική αλλαγή. Ο κάτοικος της πόλης (ο πολίτης) σταματάει να ενδιαφέρεται για τα «κοινά», γίνεται *ιδιώτης*. Ζει σε μια πόλη η οποία δεν είναι πλέον το πεδίο που αναπτύσσεται η κοινότητα και η επικοινωνία, αλλά έχει μετατραπεί στο χώρο που εδραιώνεται η αίσθηση της ασφάλειας, μέσω της αποστασιοποίησης του «έτσι έχουν τα πράγματα». Η πόλη γίνεται ο χώρος που καταστρέφεται η σημαντικότητα του ατόμου μέσα σε μια κοινωνία που κυριαρχεί η ασμαντότητα της μάζας.

Η αναζήτηση της διαφυγής από αυτό το αντί-επικοινωνιακό περιβάλλον πραγματοποιείται με την τουριστικά ελεγχόμενη δραπέτευση σε χώρους που υπόσχονται ευτυχία, μέσω της κατανάλωσης, όπως τα Λαδάδικα. Όσο περισσότερο σφίγγει το κλοιό της η πολιορκία, τόσο με μεγαλύτερη ένταση οι κάτοικοι της πόλης προσπαθούν να δραπετεύσουν απ' αυτή σαν τουρίστες. Τα Λαδάδικα έχουν βρει την κατάλληλη θέση-ρόλο μέσα στο περιβάλλον της σύγχρονης Θεσσαλονίκης.

Η εμπορευματοποίηση της ανθρώπινης επαφής πραγματώνεται στους νέους φανταχτερούς χώρους των Λαδάδικων, η κατασκευή των οποίων βασίστηκε στην ήδη κατασκευασμένη επιθυμία για τυποποιημένη διασκέδαση. Οι επισκέπτες τους χειραγωγούνται να αναζητούν την «ευτυχία» ως μια διαδικασία που βιώνεται σε επί πληρωμής εμπειρίες – αγορές.

Στριμωγμένα σώματα έτοιμα να τριφτούν επάνω σου για να σε προσπεράσουν, αλλά τόσο ανίκανα να σε αγγίξουν, να σου μιλήσουν, να κάνουν παρέα μαζί σου.

Τα Λαδάδικα είναι σήμερα ένα κομψό καταναλωτικό πακέτο, αποτελούν τη βιτρίνα της πόλης. Βέβαια μόνο ως τουρίστας μπορείς να βρεθείς στα Λαδάδικα αλλά αυτό δεν ενοχλεί κανένα, διότι εξάλλου εδώ και πολύ καιρό αυτή είναι και η κυρίαρχη αντίληψη για τους δημόσιους χώρους. Η καταστροφή τους είναι γεγονός εδώ και αρκετά χρόνια. Όσοι δεν έχουν τσιμεντοποιηθεί έχουν αποκτήσει κάγκελα (βλ. πλατεία Ναυαρίνου), μέχρι και τα πεζοδρομία έχουν μετατραπεί σε λωρίδες με κάγκελα, τα πάρκα πλέον κλειδώνονται (βλ. πάρκα στη παραλία) και φυσικά οι πλατείες δεν χρειάζεται να έχουν παγκάκια (βλ. πλατεία Δικαστηρίων). Ο δημόσιος χώρος δεν έχει λόγο ύπαρξης, έχει εξοριστεί στις τηλεοράσεις, στα ιδιωτικά διαμερίσματα, στα Ι.Χ., στα εμπορικά κέντρα

Τα Λαδάδικα είναι μια πολύ πετυχημένη έκφραση της πολεοδομικής τιμωρίας, δηλαδή της τεχνικής που κατασκευάζει και αναπαράγει ανθρώπους εγκλεισμένους και πειθαρχημένους για να ζουν σε έναν ανελεύθερο χώρο. Δηλαδή, τα Λαδάδικα έχουν μετατραπεί σε ένα χώρο εγκλεισμού και ελέγχου των επιθυμιών, των σωμάτων, του έρωτα. Οι επισκέπτες τους θα πρέπει να βρίσκονται σε κατάσταση οπτικού αναλφαβητισμού, τόσο σε σχέση με την γραφή, όσο και με την ανάγνωση του αστικού τοπίου. Το συντεχνιακό «εμείς» της παλιάς αιγυπτιακής αγοράς έχει αντικατασταθεί από το αυτάρκες «εγώ».

Η αρρώστια της αστικής τέχνης και το αντίδοτο της δημιουργικής καθημερινότητας

Ο πολιτισμός ως σύστημα απασχόλησης – ψυχαγωγίας και επιβολής της αστικής τέχνης έχει λειτουργήσει με ορισμένα χαρακτηριστικά εδώ και αιώνες, τα οποία προσδίδουν στο κάθε εξουσιαστικό σύστημα τα απαραίτητα οφέλη στη διαρκή προσπάθειά του να επιβληθεί στην κοινωνία. Το πιο σημαντικό έργο που επιτελεί αυτό το σύστημα είναι η διαμόρφωση της ανθρώπινης ύπαρξης στα πρότυπα του εξουσιαστικού μηχανισμού. Εκτός από τις εμπορευματικές σχέσεις, το ζητούμενο είναι ο τρόπος που προβάλλεται η δημιουργία καθώς και το περιεχόμενο της τέχνης που παράγεται. Θεοποιώντας το δημιουργό της τέχνης καθιστά ανίκανους για κάτι ανάλογο όλους τους υπόλοιπους. Προβάλλοντας μέσω της αστικής μαζικής τέχνης τα πρότυπα της εύκολης, εφήμερης, και ανεύθυνης ζωής, καθιστά τα πιο εύπλαστα κομμάτια της κοινωνίας αποδέκτες των προτύπων αυτών. Με τον πιο καθημερινό και ανεπαίσθητο τρόπο (ταινίες, τραγούδια, θέατρα) η εξουσία καταφέρνει να διαπαιδαγωγεί ανθρώπους κάνοντάς τους να λειτουργούν στους ρόλους που η ίδια έχει επιλέξει.

Παράλληλα καταφέρνει κάποιες ιδέες, σκέψεις και φιλοσοφίες (που σε απλουστευμένη ανάλυση προάγουν την ατομική και κοινωνική συνειδητοποίηση και εξέλιξη) να τις καταστήσει τόσο περίπλοκες, αόριστες και εξειδικευμένες, ώστε να γίνουν κτήμα μόνο κάποιων λίγων. Ομοίως με κάποιες ιδέες πιο επαναστατικές ως προς την οργάνωση της κοινωνίας, τις

καθιστά αντικοινωνικές και ουτοπικές περιβάλλοντάς τις με χαρακτηριστικά που ποτέ δεν είχαν (βία, θέαμα) ώστε η κοινωνία να τις απορρίψει και μόνο η οργισμένη και ανήσυχη νεολαία να τις αποδεχτεί με τη διαστρεβλωμένη, ακίνδυνή τους μορφή.

Όμως πάντα σ' ένα πρόβλημα εκτός από την κριτική υπάρχει και η απάντηση. Ο πολιτισμός που πιστεύουμε ότι προάγει την απελευθέρωση του ανθρώπου σε κάθε επίπεδο, ατομικά και κοινωνικά, είναι αυτός που δίνει την ευκαιρία της δημιουργία στον καθένα, του μοιράσματος των δημιουργημάτων με τους υπόλοιπους, χωρίς την ύπαρξη ειδικών και καταξιωμένων καλλιτεχνών και με την τέχνη στο ρόλο του μέσου της έκφρασης και όχι της επίδειξης, στο ρόλο της επικοινωνίας και όχι του διαχωρισμού. Η διαδικασία της τέχνης δεν μπορεί να είναι έξω ή πάνω από τη ζωή, ούτε η κατάσταση της δημιουργίας απομονωμένη από την καθημερινότητα.

Βρίσκεται μπροστά στα μάτια σου/ στην άκρη των χει-
λιών σου/ βρίσκεται στο αναζωογονημένο σώμα/ στο τέ-
λος της αμαρτίας/ στην καμπύλη της αγκαλιάς σου/ στη
ζεστασιά του στήθους σου/ στο βάθος των σπλάχνων
σου/ στην προσμονή του πρωινού/ βρίσκεται στο πραγ-
ματοποιημένο όνειρο/ στη χαρά και την οργή/ στην κα-
ταστροφή τοπυ κλουβιού/ στο θάνατο του σχολείου/
στην άρνηση της εργασίας/ στο έρημο εργοστάσιο/ στο
σπίτι δίχως πόρτα/ βρίσκεται στη φαντασία/ στη μουσι-
κή στο χορτάρι/ βρίσκεται στην πρόκληση/ στη δουλειά
του τυφλοπόντικα/ στην ιστορία του μέλλοντος/ στο πα-
ρόν χωρίς ιστορία/ στις ώρες του μεθυσιού/ στις στιγμές
της μνήμης/ βρίσκεται στο μαύρο του δέρματος/ στη
συλλογική γιορτή/ βρίσκεται στο πάρσιμο του εμπορεύ-
ματος/ στο βγάλσιμο του πλακόστρωτου/ στο κάψιμο
του Μιλάνου/ στο ξύλο στους φασίστες/ στις πέτρες στις
κλούβες/ στα όνειρα των παρανόμων/ και στα παιχνίδια
των παιδιών/ στη γνώση του σώματος/ στον οργασμό
του μυαλού/ στη θέληση την πιο συνολική/ στη διάφανη
συζήτηση.../ Μα ποιος είπε ότι δεν υπάρχει/ Μα ποιος
είπε ότι δεν υπάρχει;/ υπάρχει στο βάθος των ματιών
σου/ στην άκρη των χειλιών σου/ υπάρχει στο αναζωο-
γονημένο σώμα/ στο τέλος του κράτους/ Υπάρχει υπάρ-
χει!/ Μα ποιος είπε ότι δεν υπάρχει;/ Υπάρχει!/ Υπάρχει!

Μαύρη Γάτα

Αυτοδιαχειριζόμενο αντιεξουσιαστικό στέκι
Κατάληψη: Δ. Πολιορκητού 33 με Αριστέως,
Τσινάρι, Άνω Πόλη, Θεσσαλονίκη.

e-mail: mgata@disobey.net

web site: www.disobey.net/mg/

ΤΘ 50042, ΤΚ 54013

☎ 2310 243-189